

Aleanca Gjinore për Zhvillim

TË DREJTAT E GRAVE NË KONTEKSTIN E TË DREJTAVE TË NJERIUT

Tiranë, 2008

Ky botim është mbështetur dhe publikuar nga **CCFD – Komiteti Katolik kundër Urisë dhe për Zhvillim** në kuadrin e projektit **“Të drejtat e grave në kuadrin e të drejtave të njeriut”**

Autorët: As. Prof. Dr. Arta Mandro
Aurora Guxholli, MA
Dajana Berisha

© 2008, Të gjitha të drejtat janë të rezervuara për Qendrën e Aleancës Gjinore për Zhvillim.

Adresa:

Qendra e Aleancës Gjinore për Zhvillim

Kutia postare 2418, Tiranë, Shqipëri

Tel. & Fax: (+355) 4 2255 514/ 5

E-mail: qdi@gadc-al.org

Në internet: www.gadc-al.org

Faqësja & Kopertina: Elvira Ciraku

Shtëpia botuese: Mediaprint

ISBN: 978-99956-18-57-5

TABELA E PËRMBAJTJES

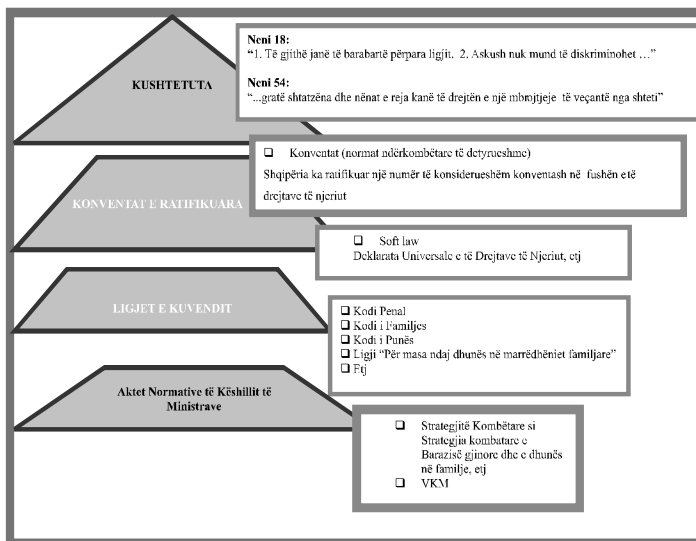
1. KUSHTETUTA E REPUBLIKËS SË SHQIPËRISË MBI TË DREJTAT DHE LIRITË THEMELORE TË NJERIUT	5
1.1 Ku gjendet dhe cila është «Lista-Katalog» e të drejtave dhe lirive themelore të njeriut sipas Kushtetutës?	6
1.2 Të drejta deklarative apo të drejta të aplikueshme?	9
1.3 Cila është lidhja ndërmjet Kushtetutës dhe standardeve ndërkombëtare për të drejtat e grave si të drejta të njeriut?	10
2. DISPOZITAT NDËRKOMBËTARE PËR MBROJTJEN E TË DREJTAVE TË NJERIUT	12
2.1 Karta e OKB-së (1945)	13
2.2 Deklarata Universale e të Drejtave të Njeriut	13
2.3 Konventa Ndërkombëtare për të Drejtat Civile dhe Politike (1966) - KNDCP	14
2.4 Konventa Ndërkombëtare për të Drejtat Ekonomike, Sociale e Kulturore – KNDESK	16
2.5 Konventa për Eliminimin e të gjitha Formave të Diskriminimit ndaj Grave – KEFDG	16
2.6 Konventa Evropiane për të Drejtat dhe Liritë Themelore të Njeriut – KEDNJ	19
2.7 Karta Sociale Evropiane	20
3. LEGJISLACIONI I BRENDSHËM	23
3.1 Liritë dhe të drejtat vetjake	23
3.1.1 E drejta penale	23
3.1.2 E drejta e informimit	27
3.1.3 Mbrojtja e të dhënave personale	27
3.1.4 E drejta e pronës private	29

3.2	Të drejtat dhe liritë politike	30
3.2.1	E drejta aktive dhe pasive e votimit	30
3.2.2	E drejta e organizimit kolektivisht	31
3.3	Liritë dhe të drejtat ekonomike, sociale dhe kulturore..	31
3.3.1	E drejta për punë dhe punësimi.....	31
3.3.2	E drejta për kujdes shëndetësor. Mbrotjtja e shëndetit të gruas	35
3.4	E drejta martesore dhe familjare	37
3.5	Dhuna në familje dhe mbrotjtja e gruas	44
3.6	Barazia gjinore	47
3.7	Disa strategji të rëndësishme	49
4.	MEKANIZMAT ZBATUES TË TË DREJTAVE TË NJERIUT	51
4.1	Zbatimi i instrumenteve universale të të drejtave të njeriut.....	51
4.2	Sistemet rajonale për mbrotjtjen dhe promovimin e të drejtave të njeriut.....	55
4.2.1	Sistemi europian	55
4.3	Mekanizma të mbrotjtjes së të drejtave të njeriut në Shqipëri	68
4.3.1	Institucioni i Avokatit të Popullit	68
4.3.2	Drejtoria e Politikave të Shanseve të Barabarta	69
5.	SITUATA E TË DREJTAVE TË NJERIUT NË SHQIPËRI ME FOKUS TË DREJTAT E GRAVE	73
5.1	Situata e zbatimit të deritanishëm të KEFDG (CEDAW) në Shqipëri	73
5.2	Situata e përmbushjes së detyrimeve të MSA në Shqipëri..	74
5.1.1	Plani Kombëtar për Zbatimin e MSA-së 2007- 2012	74
5.1.2	Partneriteti Europian me Shqipërinë	75
5.3	Situata aktuale e (pa)barazisë gjinore në Shqipëri	76
	BIBLIOGRAFIA.....	80
	BURIME NGA INTERNETI	83

Kreu I

KUSHTETUTA E REPUBLIKËS SË SHQIPËRISË MBI TË DREJTAT DHE LIRITË THEMELORE TË NJERIUT

Të drejtat dhe liritë themelore të njeriut janë të drejta që lindin bashkë me çdo qenie njerëzore dhe kanë karakter universal. Mbrojtja dhe promovimi i tyre është (duhet të jetë) detyrimi parësor i çdo shteti dhe qeverie.

Ka një sërë arsyesh që na shtyjnë ta nisim analizën e të drejtave të grave në kontekstin e të drejtave të njeriut pikërisht nga Kushtetuta. Kushtetuta është ligji suprem në të cilin deklarohen politikat dhe vlerat më të thella të shtetit shqiptar. Sipas nenit 3

të Kushtetutës: «... Dinjiteti i njeriut, të drejtat dhe liritë e tij..., janë baza e këtij shteti, i cila ka për detyrë t'i respektojë dhe t'i mbrojë». Gjithë sistemi ligjor shqiptar është bazuar në rregullimet dhe parimet kushtetuese.

Kjo do të thotë se parimet e të drejtave dhe lirive themelore të njeriut janë pjesë integrale e të gjithë legjisllacionit në përgjithësi dhe e çdo ligji e akti nënligjor në veçanti. Kushtetuta e Republikës së Shqipërisë nuk trajton në mënyrë të veçantë të drejtat e grave por duke qenë një dokument sa politik aq edhe normativ, në mënyrë telegrafike ajo i ka gjetur vendin e duhur kujdesit ndaj gruas si nënë. Kushtetuta ka shprehur detyrimin për një mbrojtje të veçantë nga shteti për nënat e reja dhe gratë shtatzëna pikërisht në nenin 54 të saj.

Në Kushtetutën shqiptare përdoren përemra të tillë si «të gjithë», «kushdo», «askujt», «kujtdo», «secili», etj, për të treguar se bashkësia njerëzore të cilit i drejtohet dispozita nuk bën asnjë përjashtim, asnjë diskriminim, sepse të drejtat dhe liritë themelore u garantohen të gjithëve, gra e burra, të mitur e madhorë, shtetas shqiptarë e shtetas të huaj dhe personave pa shtetësi (me përjashtim të rasteve kur Kushtetuta e lidh në mënyrë të posaçme me shtetësinë shqiptare ushtrimin e të drejtave e lirive të caktuara), pakicave kombëtare, etj.

1.1 Ku gjendet dhe cila është «Lista-Katalog» e të drejtave dhe lirive themelore të njeriut sipas Kushtetutës?

Pjesa e dytë e Kushtetutës së Republikës së Shqipërisë i kushtohet «*Të drejtave dhe lirive themelore të njeriut*». Kjo pjesë është e ndarë në katër krerë. «Të drejtat dhe liritë themelore të njeriut janë **të pandashme, të patjetërsueshme e të padhunueshme** dhe qëndrojnë në themel të të gjithë rendit juridik».

Në kreun e parë të kësaj pjese trajtohen Parimet e Përgjithshme.

Pse quhen të tilla?
Cili është dimensionimi i tyre?
A mund të kufizohen këto të drejta?

Vetë Kushtetuta nënvizon se të drejtat dhe liritë themelore të njeriut janë të pandashme, të patjetërsueshme e të padhunueshme dhe qëndrojnë në themel të të gjithë rendit juridik. Kufizimet e të drejtave dhe lirive kushtetuese mund të vendosen vetëm me ligj për një interes publik ose për mbrojtjen e të drejtave të të tjerëve. Asnjëherë kufizimet nuk mund të cenojnë thelbin e lirive dhe të të drejtave.

Në kontekstin e të drejtave të grave, një vend të veçantë zëneni 18 i Kushtetutës, i njohur ndryshe edhe si neni anti-diskriminim.

Në kreun e dytë trajtohen liritë dhe të drejtat vetjake, ndër të cilat përmendim:

- E drejta e jetës
- E drejta e informimit
- Liria e shprehjes, e ndërgjegjes dhe e fesë
- Ndalimi i torturës, dënimit apo trajtimit mizor, çnjerëzor ose poshtëruar
- Ndalimi i punës së detyruar
- Mbrojtja e të dhënave personale
- Liria dhe fshehtësia e korrespondencës
- Paprekshmëria e banesës

- E drejta e lëvizjes së lirë dhe e zgjedhjes së vendbanimit
- E drejta e pronës private
- E drejta e ankimit

Po në këtë pjesë, Kushtetuta paraqet në mënyrë të përmbledhur parimet kryesore të drejtësisë penale dhe garancitë procedurale të të pandehurit. Në këtë kategori përfshihet:

- Prezumimi i pafajësisë
- Fuqia jo prapavepruese e ligjit
- E drejta për një proces të rregullt ligjor
- E drejta për integritet moral e fizik
- Mos cenimi dhe mos kufizimi i lirisë përveçse në rastet dhe sipas procedurave të parashikuara nga ligji
- Të drejtat dhe garancitë procedurale penale “kushtetuese”

Në kreun e tretë të Kushtetutës trajtohen të drejtat dhe liritë politike. Këtu përfshihen:

- E drejta aktive dhe pasive e votimit (e drejta të zgjedhë dhe të zgjidhet)
- E drejta e organizimit kolektivisht
- E drejta për të drejtuar kërkesa, ankesa ose vërejtje organeve publike

Në kreun e katërt trajtohen liritë dhe të drejtat ekonomike, sociale dhe kulturore. Disa prej tyre janë:

- E drejta për punë dhe e mbrojtjes shoqërore të punës

- E drejta e grevës
- E drejta e sigurimeve shoqërore në pleqëri dhe në rastet e paaftësisë për punë
- E drejta e ndihmës në kushtet e parashikuara me ligj
- E drejta për martesë dhe të ketë familje
- E drejta për kujdes shëndetësor nga shteti
- E drejta për arsimim

1.2 Të drejta deklarative apo të drejta të aplikueshme?

Një nga çështjet kryesore duket se mbetet hendeku ndërmjet barazisë *de jure* (ajo çka ligji deklaron) dhe *de facto* (realitetit konkret). Nga këndvështrimi i instrumenteve ligjore duhet pranuar se vendi ynë nuk vuan nga mungesa e legjislacionit. Përkundrazi. Por, ndërsa ligji gjithnjë e më shumë është një instrument i sigurimit të barazisë nga këndvështrimi gjinor, në praktikë vihet re se ende ka moskoherencë ndërmjet asaj çka ligji deklaron dhe realitetit. Në këtë mënyrë ka një ndryshim të dukshëm midis konceptit të barazisë midis burrave dhe grave sipas parashikimeve ligjore me atë që ndodh dhe zbatohet realisht. Gjithsesi ka një tendencë që ky boshllëk të plotësohet me praktika pozitive.

Një kontribut me vlerë në këtë drejtim kanë dhënë dhe vazhdojnë të japin OJF të dedikuara në fushën e ndërgjegjësimit dhe mbrojtjes së të drejtave të grave. Shpeshherë gratë nuk i njohin të drejtat që ligji u jep, sikurse janë në pamundësi për t'i mbrojtur ato për shkak të vështirësive ekonomike, sociale, kulturore etj. Në këto kushte, veprimtaria e OJF-ve ka sjellë efekte pozitive në disa drejtime dhe ka ndikua në krijimin e një legjislacioni antidiskriminues, në ndërmarrjen e politikave ose veprimeve pozitive, ofrimin e shërbimeve të drejtpërdrejta për gratë, etj.

1.3 Cila është lidhja ndërmjet Kushtetutës dhe standardeve ndërkombëtare për të drejtat e grave si të drejta të njeriut?

Shqipëria ka ratifikuar një pjesë të konsiderueshme të instrumenteve ndërkombëtarë që lidhen me mbrojtjen e të drejtave të grave dhe të drejtave të njeriut.

Kushtetuta ka përcaktuar vendin që kanë instrumentet ndërkombëtare në sistemin e brendshëm si edhe mënyrën e zbatimit të tyre.¹ Si të tilla nënvizojmë:

Karakterin e vetë-zbatueshëm ose jo të së drejtës ndërkombëtare: Çdo marrëveshje ndërkombëtare e ratifikuar përbën pjesë të sistemit të brendshëm juridik pasi botohet në Fletoren Zyrtare të Republikës së Shqipërisë. Ajo zbatohet në mënyrë të drejtpërdrejtë, përveç rasteve kur nuk është e vetë-zbatueshme dhe zbatimi i saj kërkon nxjerrjen e një ligji.

Epërsia e marrëveshjeve ndërkombëtare ndaj ligjeve të vendit:

Një marrëveshje ndërkombëtare e ratifikuar me ligj ka epërsi mbi ligjet e vendit që nuk pajtohen me të. Normat e nxjerra prej një organizate ndërkombëtare kanë epërsi, në rast konflikti, mbi të drejtën e vendit, kur në marrëveshjen e ratifikuar nga Republika e Shqipërisë për pjesëmarrjen në atë organizatë, parashikohet shprehimisht zbatimi i drejtpërdrejtë i normave të nxjerra prej asaj. Për shkak të këtyre karakteristikave gjyqarët dhe aktorët e tjerë të sistemit të drejtësisë duhet të zbatojnë këto norma pavarësisht faktit nëse ato janë “kopjuar” ose jo në dispozitat e brendshme.

Pa dyshim që ratifikimi i Konventës Evropiane për të Drejtat e Njeriut² reformoi dhe përqasi gjithë legjislacionin shqiptar me standardet dhe praktikën ligjore të vendeve anëtare të Këshillit të Evropës.

---

¹ R.SH zbaton të drejtën ndërkombëtare të detyrueshme për të (neni 5 i Kushtetutës së R.Sh).

² Ligji nr.8137 datë 31.7.1996.

Në nenin 17 të Kushtetutës, nënvizohet se edhe kur ka raste të kufizimit të të drejtave dhe lirive të parashikuara nga Kushtetuta, këto kufizime mund të vendosen vetëm me një ligj për interes publik ose për mbrojtjen e të drejtave të të tjerëve. Gjithashtu këto kufizime duhet të jenë të tilla që të mos cenojnë thelbin e lirive dhe të drejtave dhe në asnjë rast nuk mund të tejkalojnë kufizimet e parashikuara nga KEDNJ.

Kreu II

DISPOZITAT NDËRKOMBËTARE PËR MBROJTJEN E TË DREJTAVE TË NJERIUT

Në pjesën më të madhe të demokracive moderne koncepti i barazisë përpara ligjit përjashton çdo mundësi diskriminimi mbi bazë origjine, etnie, sociale, seksi, besimi fetar, etj. Është pikërisht ky koncept ai që përbën themelin e zhvillimit demokratik të një shoqërie të emancipuar. Parimi i mos-diskriminimit është një parim i tërthortë që e hasim në të gjitha ligjet ndërkombëtare të të drejtave të njeriut.

Të drejtat e njeriut kanë disa tipare. Ato së pari janë:

- të drejta
- të qenësishme për njerëzit e çdo kombësie, vendi, seksi, origjine etnike, ngjyre, besimi apo përkatësie fetare, gjuhe apo ndonjë statusi tjetër
- të ndërthurura
- të ndërvarura (pa pasur të drejtat politike nuk mund të realizosh të drejtat sociale) nga njëra tjetra
- të pandashme

Universaliteti i këtyre të drejtave është një tjetër parim mjaft i rëndësishëm, i cili i detyron shtetet palë ligjërisht të nxisin dhe të promovojnë të drejtat politike, civile, ekonomike, sociale e kulturore, përfshirë këtu dhe të drejtat e grave. Ne të gjithë duhet t'i gëzojmë këto të drejta në mënyrë të barabartë dhe të padiskriminuar.

Ekzistojnë tashmë një sërë dokumentesh ligjore të karakterit ndërkombëtar, rajonal dhe kombëtar që i përcaktojnë këto të drejta, ku përcaktohen gjithashtu dhe detyrimet ligjore të shteteve anëtare për t'i respektuar këto të drejta në shoqëritë e tyre.

Vijojnë si më poshtë në rend kohor të gjithë dokumentet ligjore të karakterit ndërkombëtar, rajonal e kombëtar në lidhje me të drejtat e njeriut.

2.1 KARTA E OKB-së (1945)

Qëllimi i këtij dokumenti është riafirmimi i besimit në të drejtat themelore të njeriut, dinjitetin e vlerën e tij, barazinë e të drejtave mes burrave e grave dhe të kombeve të mëdha e të vegjël. Nëpërmjet këtij dokumenti kërkohet bashkëpunim ndërkombëtar duke promovuar respektin për të drejtat dhe liritë themelore të njeriut.

Elementët kryesorë të sistemit të OKB-së mbi të drejtat e njeriut janë:

- Krijimi i standardeve ndërkombëtare në fushën e të drejtave të njeriut
- Promovimi dhe mbrojtja e të drejtave të njeriut (struktura të shumta)
- Ofrimi i asistencës teknike në fushën e të drejtave të njeriut (Fondi Vullnetar për Shërbime Këshillimore dhe Asistencës Teknike)

2.2 DEKLARATA UNIVERSALE E TË DREJTAVE TË NJERIUT

Në 10 dhjetor 1945 Asambleja e Përgjithshme e Kombeve të Bashkuara shpalli dhe adoptoi Deklaratën Universale të të

Drejtave të Njeriut. Asambleja e Përgjithshme u bëri thirrje vendeve anëtare ta publikonin tekstin e kësaj deklarate.

Paragrafi i parë i nenit të parë të kësaj Deklarate universale thotë: “Të gjitha qeniet njerëzore kanë lindur të lira dhe të barabarta në të drejtat dhe dinjitetin e tyre”.

Pra, siç është e kuptueshme, menjëherë mbas luftës së dytë botërore, mbas shkatërrimeve që solli kjo luftë, më 1945 Asambleja e Përgjithshme e Kombeve të Bashkuara vendosi të adoptonte këtë deklaratë universale, në të cilën shpalli konceptin e barazisë ndërmjet qenieve njerëzore të mbarë botës.

Ishte pikërisht viti 1966 kur Asambleja e Përgjithshme e Kombeve të Bashkuara vendosi të adoptonte dy instrumente ndërkombëtare mjaft të rëndësishme për të gjithë kombet në lidhje me të drejtat e njeriut. Këto instrumente janë:

2.3 Konventa Ndërkombëtare për të Drejtat Civile dhe Politike (1966) - KNDCP³

KNDCP është ratifikuar nga Shqipëria në 04.09.1991 dhe përfshin:

Të drejtën e vetëvendosjes: popujt duhet të vendosin vetë për statutin e tyre politik, për të drejtën e jetës, për të drejtën e mosnënshtrimit ndaj torturës dhe trajtimeve të tjera çnjerëzore, për të drejtën e mosmbajtjes në skllavëri dhe çfarëdo forme tjetër nënshtrimi, për të drejtën e lirisë dhe të sigurisë së personit, për të drejtën e trajtimit njerëzor dhe dinjitoz në rast

---

³ Në anglisht e njohur si ICCPR – International Covenant on Civil and Political Rights.

dënimi, për të drejtën e mosburgimit në rast të pamundësisë së shlyerjes së një detyrimi kontraktor dhe për të drejtën e qarkullimit të lirë dhe të zgjedhjes lirisht të vendbanimit.

Qytetarët gëzojnë të drejtën e mosdëbimit në mënyrë arbitrare nga territori i një shteti, ata gëzojnë të drejtën e një procesi të barabartë, të drejtën e mos zbatimit të fuqisë prapavepruese të ligjit penal, të drejtën e personalitetit juridik, të drejtën e rezervimit, të drejtën e lirisë së mendimit, ndërgjegjes dhe fesë, të drejtën e lirisë së shprehjes, ndalimit të propagandës në favor të luftës dhe të thirrjeve për urrejtje kombëtare raciale ose fetare, të drejtën e mbledhjes, të drejtën e lirisë së bashkimit me të tjerët, përfshirë këtu edhe formimin e sindikatave, të drejtën për t'u martuar dhe për të krijuar familje, të drejtat e fëmijëve, të drejtat për të marrë pjesë në drejtimin e vendit, qoftë drejtpërdrejt qoftë nëpërmjet përfaqësuesve të zgjedhur lirisht, barazia para ligjit, të drejtat e minoriteteve.

Neni 2 paragrafi (1) i kësaj Konvente përcakton: “Shtetet palë në këtë pakt zotohen të respektojnë dhe të sigurojnë që të gjithë shtetasit e çdo vendi të jenë subjekt i mbrojtjes së të drejtave të tyre të përcaktuara në këtë konventë, pa dallim race, ngjyre, seksi, gjuhe, përkatësie rajonale apo politike, përkatësie kombëtare, origjinë sociale, pasurie apo dhe status lindjeje”.

Neni 3 i KNDCP-së përcakton: “Shtetet palë në këtë pakt zotohen për të siguruar të drejta të barabarta ndërmjet burrit dhe gruas me qëllim përfitimin e të gjitha të drejtave civile e politike të përmendura në këtë Pakt”.

Neni 26 i kësaj Konvente përcakton: “Të gjithë personat janë të barabartë përpara ligjit dhe gëzojnë të drejta të barabarta mbrojtjeje nga ligji. Në këtë kuptim ligji ndalon cdo lloj diskriminimi dhe garanton për shtetasit mbrojtje të barabartë

dhe efektive pa asnjë diskriminim të bazuar në racë, ngjyrë, seks, gjuhë, përkatësi rajonale, politike, kombëtare, origjinë sociale, pasuri apo status lindjeje”.

2.4 Konventa Ndërkombëtare për të Drejtat Ekonomike, Sociale e Kulturore (1966) –KNDESK⁴

KNDESK është ratifikuar nga Shqipëria në 04.09.1991 dhe përfshin:

Të drejtën për punë, të drejtën për kushte pune të drejta e të favorshme, të drejtën sindikale, të drejtën e sigurimit shoqëror, të drejtat në lidhje me familjen, përfshirë këtu edhe të drejtën e nënës që është në punë dhe të fëmijës për një mbrojtje të veçantë, të drejtën për një nivel jetese të mjaftueshëm, të drejtën për një gjendje më të mirë fizike dhe mendore që shteti është i aftë të arrijë, të drejtën për arsim, të drejtën e pjesëmarrjes në jetën kulturore dhe të përfitimit nga progresi shkencor.

2.5 Konventa për Eliminimin e të gjitha Formave të Diskriminimit ndaj Grave – KEFDG⁵ (CEDAW)

KEFDG (CEDAW), e ratifikuar nga Shqipëria në 11.05.1994, ndryshe nga konventat e tjera ndërkombëtare ia del mbanë të sjellë në qendër të shqetësimeve të ligjeve humanitare pikërisht gratë, ato që përbëjnë gjysmën e njerëzimit. Kjo ishte dhe arsyeja madhore që solli hartimin e një dokumenti apo instrumenti shtesë vetëm për gratë, instrument ky që do të

---

⁴ Në anglisht e njohur si ICESCR – International Convent on Economic, Social and Cultural Rights.

⁵ Në anglisht e njohur si CEDAW – Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women.

përforconte implementimin e këtyre konventave dhe sigurisht ajo që është më e rëndësishme do të merrej më ngushtë me situatën *de facto* të grave nëpër botë. Diskriminimi ndaj tyre ndodh në çdo shoqëri, përfshi edhe ato më të emancipuarat.

KEFDG (CEDAW) u adoptua nga Asambleja e Përgjithshme në vitin 1979, si rezultat i punës tridhjetëvjeçare të komisionit të Kombeve të Bashkuara mbi statusin e grave. Ajo u krijua me qëllim përforcimin e dispozitave ekzistuese ligjore të KNDCP-së e KNDESK-së, si dhe për t'i dhënë fund diskriminimit ndaj grave sidomos në fusha të tilla të rëndësishme si atë politike, familjare, në fushën e punësimit, sigurimeve shoqërore dhe shëndetësore. Në mënyrë që të luftohet diskriminimi me bazë gjinore, KEFDG (CEDAW) i kërkon shteteve palë të njohin kontributin e rëndësishëm të grave në zhvillimin ekonomik e shoqëror, si në familje ashtu dhe në mbarë shoqëritë të cilave ato u takojnë.

Koncepti i barazisë i përshkon të gjitha nenet e KEFDG-së (CEDAW). Kjo konventë është konceptuar si një dokument ligjor tredimensional, i përbërë nga dimensionin i të drejtave civile dhe statusit ligjor të grave, dimensionin i riprodhimit njerëzor dhe dimensionin kulturor në marrëdhëniet gjinore.

Në nenin e saj të parë, KEFDG (CEDAW) përcakton qartazi termin **diskriminim**, përcaktim ky që aplikohet në të gjitha nenet e tjera të konventës. Ndryshe nga instrumentet ndërkombëtare të përmendura më sipër, të cilët i referohen diskriminimit thjesht si një “dallim” i bazuar mbi seksin, *neni 1* i KEFDG-së (CEDAW) jep një shpjegim të detajuar mbi kuptimin e diskriminimit, në mënyrë të veçantë të atij ndaj grave. Madje në vitin 1992, Komiteti i KEFDG-së (CEDAW) e zgjeroi përcaktimin mbi diskriminimin ndaj grave duke bërë pjesë të këtij përcaktimi dhe dhunën ndaj grave (dhuna me bazë gjinore).

Neni 7 i Konventës përcakton qartë *“Shtetet palë zotohen të ndërmarrin masat e nevojshme për të eliminuar diskriminimin ndaj grave në jetën politike dhe atë publike të vendit dhe merr pjesë për të sigurojë të drejta të barabarta ndërmjet grave dhe burrave për të votuar në zgjedhje dhe referendume publike, për t’u zgjedhur në struktura të ndryshme publike, për të marrë pjesë në formulimin dhe implementimin e politikave qeveritare dhe për rrjedhojë të mbajë pozicione publike dhe të performojë në të gjitha nivelet qeverisëse të një vendi, si dhe për të marrë pjesë në shoqërinë civile - fokusi i punës së të cilës është jeta publike dhe politike e një vendi.”*

Neni 7 i KEFDG-së (CEDAW) i kërkon shteteve palë të ndërmarrin masa veprimi në dy nivele në mënyrë që të sigurojnë barazinë e nevojshme për gratë në jetën politike dhe publike:

Së pari, shtetet palë duhet t’u sigurojnë grave të drejtën për të votuar në të gjitha llojet e zgjedhjeve dhe në referendumet publike në mënyrë anonime (pra jo më votim sipas besimit dhe mendimit të bashkëshortit apo babait).

Së dyti, neni 7 i KEFDG-së (CEDAW) vërtet e konsideron si themelore të drejtën e votës për gratë, por në të njëjtën kohë konfirmon se vetëm vota nuk mjafton për një pjesëmarrje të vërtet dhe reale të grave në proceset politike të një vendi.

Shtetet duhet t’u sigurojnë grave të drejtën për t’u zgjedhur në detyra publike dhe për të mbajtur pozicione drejtuese nëpër sektorët publikë dhe ato jo-publikë. Këto të drejta mund të realizohen nëpërmjet përfshirjes së grave në listat e kandidatëve për në qeveri, nëpërmjet sistemit të kuotave, nëpërmjet eliminimit të kufizimeve gjinore për poste të caktuara qeverisëse, nëpërmjet rritjes së numrit të grave në programet

qeveritare të zhvillimit dhe nëpërmjet programeve të zhvillimit të rolit të leadership-it politik.

2.6 Konventa Evropiane për të Drejtat dhe Liritë Themelore të Njeriut – KEDNJ⁶

Këshilli i Evropës adoptoi në 1950 Konventën Evropiane për të Drejtat dhe Liritë Themelore të Njeriut, e njohur ndryshe dhe si Konventa Evropiane për të Drejtat e Njeriut. Kjo konventë është një instrument ligjor rajonal, i adoptuar nga Këshilli i Evropës në Romë në vitin 1950. Si e tillë, të gjithë vendet evropiane, anëtare të Këshillit të Evropës, janë palë e kësaj konvente, ndonëse vende si Shqipëria do të bëheshin anëtare të saj vetëm pas viteve 90, pas rënies së komunizmit.

Pjesa e preambulës së kësaj konvente mbyllet me një shprehje e cila karakterizon pikërisht një bashkim si ai i Evropës, me vlera të mëdha sociale, kulturore, ekonomike e politike, në të cilën vendet përpiqen fort për të qenë anëtarë të barabartë në të drejta dhe dinjitet. Preambula e Konventës thotë:

Të vendosur, se qeveritë e vendeve evropiane ndajnë të njëjtat mendime, kanë një traditë të ngjashme politike të trashëguar nga e kaluara, kanë të njëjtat ideale, të njëjtat qasje ndaj shtetit të së drejtës, kanë vendosur të ndërmarrin hapat e parë për një zbatim të përbashkët të disa prej të drejtave të përcaktuara në Deklaratën Universale për të Drejtat e Njeriut.

---

⁶ Në anglisht e njohur si ECHR – European Convention on Human Rights.

Vlera më madhore që Konventa Evropiane Për të Drejtat e Njeriut dhe Liritë Themelore i sjell tërësisë së instrumenteve ligjore ndërkombëtarë është pikërisht fakti i të qenit i vetmi instrument ligjor ndërkombëtar që ofron një shkallë të lartë mbrojtjeje për individët brenda kufijve të vet, pra ato evropian.

2.7 KARTA SOCIALE EVROPIANE

Karta Sociale Evropiane së bashku me Protokollet e saj (1961) dhe Karta Sociale Evropiane e Rishikuar (1999) është një instrument plotësues i KEDNJ-së pasi përfshin një sërë të drejtash ekonomike.

Institucioni që garanton respektimin e Kartës është Komiteti Evropian për të Drejtat Sociale Ai vendos nëse legjislativi dhe praktika kombëtare është në përputhje me Kartën, shqyrton raportet e çdo shteti pjesëmarrës, rekomandon dhe pranon ankesa për shkelje të Kartës nga OJF që kanë statusin e pjesëmarrësit në KE, sindikatat apo organizatat e punonjësve në vendet përkatëse dhe merr një vendim që i referohet Komitetit të Ministrave në formën e rezolutës ose të rekomandimit.

Strehimi:

- ndërtimi i shtëpive në përputhje me nevojat e familjeve
- ulja e numrit të personave pa shtëpi
- sigurimi i mundësisë për një shtëpi të rehatshme
- mundësi e njëjtë për strehim social për të huajt

Shëndeti:

- lehtësi efektive dhe të arritshme për këdo në lidhje me kujdesin shëndetësor për të gjithë popullsinë

- politika për parandalimin e sëmundjeve, duke siguruar veçanërisht një mjedis të shëndetshëm
- eliminimi i mbetjeve profesionale me qëllim sigurimin e një mjedisi të shëndetshëm e të sigurt në punë si nga ana ligjore (*de juro*) ashtu dhe në praktikë (*de facto*)
- mbrojtja e mëmësisë

Shkollimi:

- ndalimi i punës së fëmijëve nën 16 vjeç
- shkollim fillestar e nëntëvjeçar falas
- informacion falas për punësim
- trajnim fillestar e të vazhdueshëm profesional
- masa të veçanta për rezidentë të huaj

Punësimi:

- e drejta për të siguruar jetesën nëpërmjet një pune të denjë e të gjetur lirisht
- politika ekonomike e sociale të hartuara për të siguruar punësim të plotë
- kushte pune të ndershme në lidhje me pagesën dhe orët e punës
- veprime për të luftuar ngacmimin seksual dhe psikologjik
- ndalimi i punës me dhunë
- liria për të krijuar sindikata dhe organizata punonjësish për të mbrojtur interesat ekonomike dhe sociale; liri individuale për tu bashkuar apo jo me to
- promovimi i këshillimit të përbashkët, marrëveshjeve kolektive, arbitrazhit vullnetar dhe pajtimit
- mbrojtja në rast largimi nga puna
- e drejta për të bërë grevë

Mbrojtja Sociale:

- e drejta për sigurime shoqërore, mirëqenie sociale dhe shërbime sociale;
- e drejta për tu mbrojtur kundër varfërisë dhe përjashtimit social;
- masa të veçanta që tregojnë kujdes për të moshuarit, familjet, personat me paaftësi si dhe të rinjtë;

Lëvizja e personave:

- e drejta për tu bashkuar me familjen
- e drejta për tu larguar nga vendi
- masa mbrojtëse procedurale në rast përjashtimi
- thjeshtësimi i formaliteteve të emigrimit për punëtorët evropianë

Mos diskriminimi:

- e drejta e burrave dhe grave për të pasur trajtim të njëjtë dhe mundësi të njëjta punësimit
- garantohen të gjithë vendas e të huaj se të drejtat e parashikuara në Kartë do t'i sigurohen të gjithëve, pavarësisht nga raca, gjinia, ngjyra, gjuha, feja, opinionet, kombësia, prejardhja shoqërore, gjendja shëndetësore apo përkatësia në një pakicë kombëtare.

Kreu III

LEGJISLACIONI I BRENDSHËM

3.1 Liritë dhe të drejtat vetjake

Liritë dhe të Drejtat vetjake të njohura nën kontekstin e të drejtave të njeriut përfshijnë një gamë të gjerë të drejtash. Një listë e tyre është paraqitur më sipër. Në vazhdim do të ndalemi në ato pjesë që mendojmë se ende duhen njohur nga një komunitet shumë më i gjerë se sa thjesht gratë.

3.1.1 *E drejta penale*

- ❑ **Kodi Penal (KP)** Ligji nr.7885/ 27.01.1995 (ndryshuar). Ndërsa respekton me rigorozitet kujdesin për të drejtën e jetës, si edhe liritë dhe të drejtat themelore të renditura në Kushtetutë, Kodi Penal ka në përmbajtjen e vet një sërë dispozitash të cilat mbrojnë në mënyrë të veçantë gruan. Në vijim po renditim pjesën më të madhe të tyre, të paraqitur në mënyrë të shkurtuar. Kështu:
  - Është rrethanë rënduese kryerja e veprës penale kundër gruas shtatzënë.
  - Vrasja e gruas shtatzënë konsideron si vrasje në rrethana cilësuese.
  - Gratë janë të përjashtuara nga dënimi me burgim të përjetshëm.

- Vuajtja e dënimit me burgim për gratë bëhet në institucione të veçanta nga burrat.
  - Dispozitat e Kodit Penal shqiptar zbatohen edhe kur një shtetas i huaj që jashtë territorit të R.SH kryen krimin e organizimit të prostitucionit, trafikimit të jashtëligjshëm të njerëzve, fëmijëve dhe grave.
  - Ka një seksion të veçantë (V) në Kodin Penal që i referohet veprave penale që rrezikojnë jetën dhe shëndetin nga ndërprerja e shtatzënisë ose mosdhënia e ndihmës. Këtu përfshihen ndërprerja e shtatzënisë pa pëlqim të gruas, ndërprerja e shtatzënisë e kryer në vende dhe nga persona të paautorizuar, dhënia e mjeteve për ndërprerjen e shtatzënisë, etj.
  - Seksioni 4 i referohet krimeve seksuale. Këtu me dispozita të veçanta parashikohen marrëdhëniet seksuale me dhunë me të rritura, marrëdhëniet homoseksuale me dhunë me të rritur, marrëdhëniet seksuale dhe homoseksuale me persona të pazotë për tu mbrojtur, marrëdhëniet seksuale ose homoseksuale me kërcënim me përdorim të armës, marrëdhëniet seksuale ose homoseksuale duke shpërdoruar detyrën.
  - Seksioni i veprave penale kundër lirisë së personit përfshin rrëmbimin ose mbajtjen peng të personit, heqjen e paligjshme të lirisë dhe trafikimin e njerëzve.
  - Seksioni 8 trajton veprat penale kundër moralit dhe dinjitetit të tilla si: prostitucioni, shfrytëzimi i prostitucionit, trafikimi i femrave për prostitucion
  - Seksioni 9 veprat penale kundër fëmijëve familjes e martesës përfshin: mosdhënien e mjeteve për jetesë, shtrëngimi ose pengimi për të bashkëjetuar ose për të lidhur martesë
- ❑ **Kodi i Procedurës Penale (KPP)** Ligji nr.7905/21.03.1995 nuk bën asnjë dallim ose diskriminim për

gratë e proceduara penalisht dhe parashikon garancitë procedurale të cilat bazohen në Kushtetutën e RSH, KEDNJ, aktet ndërkombëtare të ratifikuara nga vendi ynë, të tilla si:

- Prezumimin e pafajësisë (neni 4 KPP)
- Të drejtën për një proces të rregullt ligjor (në përputhje me nenin 42 të Kushtetutës)
- Të drejtën për tu njohur me akuzat
- Të drejtën e mbrojtjes, të ndihmës juridike dhe psikologjike
- Të drejtën për të pyetur a ballafaquar me dëshmitarë
- Të drejtën për të heshtur

Vini re!

- Nuk mund të vendoset arresti në burg ndaj një gruaje që është shtatzënë ose me fëmijë në gji (230)!
- Gjykata që ka dhënë vendimin e dënimit mund të vendosë shtyrjen e ekzekutimit të vendimit në rast se e dënuara është shtatzënë ose me fëmijë nën 1 vjeç. Ekzekutimi shtyhet deri sa fëmija të bëhet 1 vjeç.
- Nuk pranohet kërkesa për ekstradim kur ka arsye të mendohet se personi që kërkohet do t'u nënshtrohet persekutimeve ose diskriminimeve për shkak të racës, fesë, seksit, etj ose dënimeve a trajtimeve të egra, çnjerëzore a poshtëruese ose veprimeve që përbëjnë shkelje të një të drejte themelore të njeriut.
- Vendimi i gjykatës së huaj nuk mund të njihet kur ka arsye të bazuara për të menduar se kanë ndikuar në përfundimin e procesit konsiderata lidhur me racën, fenë, **seksin**, gjuhën apo bindjet politike.

- Ministria e Drejtësisë nuk mund të kërkojë ekzekutimin jashtë shtetit të një vendimi penal dënimi me kufizim të lirisë personale kur ka arsye të çmohet se i dënuari do t'u nënshtrohet akteve persekutuese ose diskriminuese për shkak të racës, fesë, **seksit**, kombësisë, etj.
- Nuk mund të mos përmendim nën këtë kontekst edhe ligjin **“Për të drejtat dhe trajtimin e të dënuarve me burgim”** (Ligji nr.8328/16.4.1998, ndryshuar me ligjin nr. 9071/ 22.5.2003), i cili ka në themel të vet respektimin e të drejtave të njeriut në institucionet e vuajtjes së dënimit me burgim ku çdo i dënuar ka të drejtë të trajtohet me dinjitet dhe në mënyrë njerëzore. Statistikat tregojnë se ndonëse shumë më pak se burrat, gratë janë pjesë e kontingjentit të personave të dënuar. Trajtimi i tyre, sipas ligjit duhet të bëhet pa njëanshmëri apo diskriminim.

Vini re!

Ekzekutimi i dënimit për gratë kryesisht bëhet në burgjet e sigurisë së ulët ndërsa vetëm për sjellje dhe vepra veçanërisht të rënda ato mund të vendosen në burgjet e sigurisë së lartë. Sipas ligjit, gratë si rregull e vuajnë dënimin në institucione të posaçme vetëm për to dhe në pamundësi, në seksione të veçanta të institucioneve të tjera sipas kriterëve të përcaktuara me ligj.

Nënave u lejohet që të mbajnë me vete fëmijët deri në moshën 3 vjeç. Për kujdesin dhe asistencën ndaj këtyre fëmijëve funksionojnë çerdhe të posaçme. Në institucionet ku vuajnë dënimin gratë funksionojnë shërbimet speciale në ndihmë të grave shtatzëna dhe të atyre me fëmijë në gjë.

Gratë shtatzëna, gjatë vuajtjes së dënimit me burgim nuk mund të detyrohen të punojnë për aq kohë sa parashikon ligji në fuqi. Sikurse për të dënuarit e mitur, edhe për gratë që kanë fëmijë të mitur bëhet një program i posaçëm dhe favorizues për lidhjet me familjen.

Për gratë shtatzëna ose që u është lënë fëmija, mund të zbatohen vetëm masat disiplinore të tilla si qortim individual dhe vërejtje në prani të të dënuarve. Masat e tjera disiplinore të parashikuara nga ligji, jepen deri në gjysmën e kohës së parashikuar.

- **“Për ekzekutimin e vendimeve penale”** Ligji nr.8331/21.4.1998 nënvizon parimin e barazisë dhe të antidiskriminimit për shkak të seksit (etj) për të gjithë personat e gjykuar si dhe ekzekutimin e vendimeve për të miturit dhe gratë në vende dhe mënyra të veçanta e favorizuese.

3.1.2 *E drejta e informimit*

E renditur ndër të drejtat kushtetuese, e drejta për informim është rregulluar në një sërë ligjesh të tilla si Ligji 8503\30.6.1999 “Për të drejtën e informimit për dokumentet zyrtare”, Ligjin 8672\26.10.2000 “Për ratifikimin e “Konventës së Aarhusit për të drejtën e publikut për të pasur informacion, për të marrë pjesë në vendimmarrje dhe për t’iu drejtuar gjykatës për çështjet e mjedisit”. Edhe në këto ligje është pasqyruar parimi i barazisë lidhur me të drejtën për informim.

3.1.3 *Mbrojtja e të dhënave personale*

Si një e drejtë e njohur nga Kushtetuta, mbrojtja e të dhënave

personale është objekt i një ligji të veçantë.⁷ Me “te dhënë personale” do të kuptohet çdo e dhënë për një individ të identifikuar ose të identifikueshëm nga kjo e dhënë në mënyrë të drejtpërdrejtë apo të tërthortë. Ligji bën fjalë edhe për të dhëna personale “sensitive”, të tilla si origjina racore dhe etnike, bindjet dhe përkatësitë politike, bindjet fetare dhe të tjera, gjendja shëndetësore, jeta seksuale dhe gjendja penale.

Trajtimi i të dhënave në fushën mjekësore paraqet një nga momentet më delikate dhe ku rreziku për të drejtat dhe liritë themelore të subjektit të të dhënave është më i madh, duke qenë se objekt i trajtimit janë informacione që lidhen me sferën më intime të një personi, siç janë të dhënat për gjendjen shëndetësore dhe sjelljen seksuale.

Ajo që e lidh të sëmurin me mjekun është fakti që mjeku, për shkak të ushtrimit të detyrave të tij, vjen në dijeni të të dhënave që lidhen me gjendjen shëndetësore të të sëmurit. Për të rregulluar pikërisht këtë moment, në bazë të ligjit Nr.8615, datë 1.6.2000 “Për urdhrin e Mjekëve në Republikën e Shqipërisë”, është miratuar “Kodi i Etikës dhe Deontologjisë Mjekësore”.

“Kodi i Etikës dhe Deontologjisë Mjekësore”, në kreun 2 të tij, me titull “Detyrat e mjekut ndaj të sëmurit”, në nenin 21 përcakton detyrimin që ka mjeku në shpërndarjen e informacioneve që lidhen me gjendjen shëndetësore të të sëmurit.

---

⁷ Ligji Nr. 8517, datë 22.7.1999 “Për mbrojtjen e të dhënave personale”

Ruajtja e sekretit *Të dhënat që mjeku mëson gjatë kryerjes së detyrës konsiderohen si të fshehta mjekësore. Me dëshirën e të sëmurit mjeku është i detyruar të mbajë të fshehtë edhe ndaj familjarëve e personave të tjerë, madje edhe pas vdekjes së të sëmurit, me përjashtim të rasteve kur ajo përbën rrezik për shëndetin dhe jetën e të tjerëve.*

Më sipër jepet dhe përkufizimi për të dhënat të cilat mjeku mëson gjatë kryerjes së detyrës, si dhe detyrimi për mbajtjen fshehtë të tyre. Duke parë karakterin ngushtësisht personal të këtyre të dhënave, nga zbulimi i tyre përjashtohen edhe personat e afërt të familjes. Ka vetëm një përjashtim nga ky detyrim dhe ai lidhet me një interes të përgjithshëm, siç mund të jetë vënia në rrezik e jetës së personave të tjerë. Të shkuarit përtej një interesi personal kur ky mund të cenojë interesin e përgjithshëm nuk përbën cenim të jetës private.

Zbulimi i sekretit *Mjeku ka të drejtë të zbulojë të fshehtat mjekësore të të sëmurit në rastet kur fshehja e tyre rrezikon jetën e të sëmurit ose kur kërkohet nga një organ i njohur me ligj. Kur mjeku i përdor të dhënat mjekësore të një të sëmuri për t'i publikuar ato ai është i detyruar që identiteti i të sëmurit të mos zbulohet.*

3.1.4 E drejta e pronës private

Dispozitat ligjore në fuqi nuk bëjnë në drejtim të pronës asnjë trajtim të diferencuar. Kodi Civil i R.Sh, Ligji nr.9235\29.7.2004 “Për kthimin dhe kompensimin e pronës” trajtojnë në mënyrë të barabartë të gjithë subjektet e së drejtës.

E drejta e pronës private garantohej nga neni 41 i Kushtetutës,

duke përcaktuar gjithashtu edhe mënyrat e fitimit të pronës (dhurata, trashëgimia, blerja e pronave e të tjera, siç parashikohet në Kodin Civil). Ky parim trajtohet edhe në nenin 153 të Kodit Civil, i cili parandalon humbjen e plotë ose të pjesëshme të pronësisë së fituar ligjërisht (përveç rasteve të nevojave publike, shpronësimeve). Kodi Civil parashikon humbjen e pronësisë (neni 191) kur ajo fitohet nga një person tjetër ose kur hiqet dorë nga pronësia (në këtë rast është i nevojshëm akti noterial). Për më tepër pasuritë e paluajshme duhet të regjistrohen në përputhje me nenin 192 të Kodit Civil. Çdo bashkëpronar ka të drejta dhe detyrime që rrjedhin prej pronës, por ata nuk mund të shesin pjesën e tyre pa u dhënë më parë mundësinë pronarëve të tjerë për ta blerë atë.

3.2 Të drejtat dhe liritë politike

3.2.1 *E drejta aktive dhe pasive e votimit (e drejta për të zgjedhur e për tu zgjedhur)*

Këto janë të drejta të garantuara nga Kushtetuta⁸ dhe Kodi Zgjedhor⁹ i për të gjithë shtetasit shqiptar pa dallime gjinore.

Kodi zgjedhor shqiptar garanton se *çdo shtetas shqiptar, pa dallim race, etnie, gjinie, gjuhe, bindjeje politike, besimi ose gjendjeje ekonomike, ka të drejtë të zgjedhë dhe të zgjidhet në përputhje me rregullat e parashikuara në këtë Kod.*

Neni 3\2 i Kodit Zgjedhor përcakton qartë se *zgjedhësit janë të barabartë në ushtrimin e të drejtës për të zgjedhur dhe për t'u zgjedhur.*

⁸ Kushtetuta e R.SH. Ligji 8417\ 21.10.1998, neni 45

⁹ Ligji 9087\19.6.2003 “Kodi Zgjedhor i R.Sh” (ndryshuar)

Vendi ynë ka ratifikuar një sërë instrumentesh që garantojnë të drejtat politike të grave, si Protokollu 1 i KEDNJ. Por pavarësisht këtij legjislacioni me frymë të fortë anti diskriminuese dhe instrumenteve ndërkombëtarë, konstatohet lehtësisht se pjesëmarrja e gruas në jetën publike është shumë e kufizuar.¹⁰

3.2.2 *E drejta e organizimit kolektivisht*

Kjo e drejtë është gjithashtu një e drejtë kushtetuese e cila rregullohet edhe nga legjislacioni në fuqi.

Gratë kanë luajtur një rol aktiv në këtë drejtim përmes krijimit të një sërë OJF-ve, të cilat në pjesën më të madhe të tyre ofrojnë shërbime ndaj kategorive më në nevojë në shoqëri.

3.3 Liritë dhe të drejtat ekonomike, sociale dhe kulturore

3.3.1 *E drejta për punë dhe punësimi*

Në këtë fushë vendin kryesor e zë Kodi i Punës i Republikës së Shqipërisë, miratuar me Ligjin Nr.7961, datë 12.07.1995 (ndryshuar), i cili bazohet në parimet kryesore kushtetuese, respekton konventat ndërkombëtare të ratifikuara dhe të drejtat ndërkombëtare të njohura.

□ A përmban Kodi i Punës dispozita anti diskriminim?

Ndalimi i diskriminimit qëndron si një e drejtë themelore në Kodin e Punës. Në këtë mënyrë, Kodi ndalon çdo lloj diskriminimi në fushën e marrjes në punë dhe të profesionit

---

¹⁰ CEDAW ASSESSMENT TOOL REPORT, Shqipëri, Korrik 2005

dhe jep qartësisht:

- Kuptimin e diskriminimit duke renditur ndër të tjera si të tilla dallimin, përjashtim ose parapëlqim për shkak të seksit që cenon të drejtën e individit për të qenë i barabartë në punësim dhe trajtim.
- Rastet kur këto dallime, përjashtime ose parapëlqime nuk duhet të konsiderohen si diskriminim.

Vini re!

Në Kodin e Punës gjejmë të pasqyruara parime të rëndësishme të barazimit në marrëdhëniet e punës dhe të punësimimit. Si të tillë përmendim:

- Barazinë në shpërblim (neni 115 parashikon të njëjtën pagë si për gratë edhe për burrat që kryejnë punë me vlerë të barabartë), çka e bën legjislacionin tonë në harmoni me standardet ndërkombëtare dhe Konventat e ONP (Organizata Ndërkombëtare e Punës) në këtë fushë;
- Ndalimin e punës së detyruar për të gjithë pa përjashtim;
- Mbrojtjen dhe parandalimin e cenimi të personalitetit e dinjitetit të punëmarrësit si një detyrim të punëdhënësit, përfshi këtu edhe shqetësimin seksual;
- Mos mbledhjen e informatave (neni 33) nga punëdhënësi lidhur me punëmarrësit gjatë marrëdhënieve të punës (përveç rasteve kur këto informata lidhen me aftësitë profesionale të punëmarrësve ose janë të nevojshme për zbatimin e kontratës). Kjo nënkupton mosmarrjen e informatave të tilla që kanë të bëjnë më orientimin seksual, statusin martesor dhe familjar, etj.
- Lirinë sindikale;
- Regjistrimin e punëmarrësit në sigurimet shoqërore;
- Të drejtën për trajnim dhe kualifikim.

Kodi i Punës përfshin në përmbajtjen e vet një kre të rëndësishëm (10/B), të titulluar **“Mbrojtje e veçantë për gratë”**, në të cilin gjenden rregullime ligjore të cilat mbajnë në konsideratë rolin e veçantë të gruas-nënë në shoqëri. Vlen të përmendim:

- Ndalimin e punës për gratë shtatzëna dhe nënat e reja (neni 104).
- Lejen e lindjes (neni 105 i Kodit të Punës dhe ligji nr. 7703, datë 11.05.1993 “Për Sigurimet Shoqërore”, ndryshuar).
- Lejen e birësimit (neni 106 i Kodit të Punës shih edhe ligjin nr. 7703, datë 11.05.1993 “Për Sigurimet Shoqërore”, ndryshuar).
- Pavlefshmërinë e zgjidhjes së kontratës së punës nga punëdhënësi në periudhën e lejes së lindjes ose të lejes së birësimit (neni 107).
- Ndalimin e punës së natës për gratë shtatzëna (neni 108).

Fryma afirmative vihet re edhe në pjesë të tjera të Kodit të Punës. Kështu, në kushtet e punës përfshihet:

- E drejta për pushim të paguar prej 20 minuta në çdo 3 orë për gratë shtatzëna.
- Ndalimi i mbajtjes së peshave mbi 20 kg për gratë.
- Lidhur me punët e vështira, Këshilli i Ministrave vendos rregulla të veçanta për kohëzgjatjen dhe kushtet e kryerjes së punëve të vështira ose të rrezikshme për të miturit mbi 16 vjeç dhe për gratë shtatzëna.
- Ndalohet puna e natës për gratë shtatzëna por edhe në rastet e tjera Këshilli i Ministrave vendos rregulla të veçanta për rastet kur lejohet puna e natës për gratë.
- E drejta e pushimit të paguar (12 deri 15 ditë në vit) në rast përkujdesjesh të domosdoshme për fëmijët në

ngarkim, si një e drejtë pa diskriminim e nënës dhe atit të fëmijës (neni 132).

❑ **Ligji Nr. 8549, datë 11.11.1999 “Për Statusin e nëpunësit civil”**

Ky ligj përcakton *rregulla të njëjta* për kushtet dhe procedurat e pranimit në shërbimin civil, për mënyrën e fillimit dhe mbarimit të marrëdhënieve të punës, për zhvillimin e karrierës, për garantimin e të drejtave dhe përcaktimin e detyrimeve të nëpunësve civilë, me synim krijimin e një shërbimi civil të qëndrueshëm, profesional dhe efikas. Nëpunës civilë janë të gjithë nëpunësit e institucioneve të administratës publike të nivelit qendror apo vendor, të cilët ushtrojnë autoritetin publik në detyra të natyrës drejtuese, organizuese, mbikëqyrëse apo ekzekutuese. Shërbimi civil është i ndërtuar dhe vepron mbi bazën e parimeve të profesionalizmit, të pavarësisë dhe integritetit, të paanësisë politike, të transparencës, të shërbimit ndaj publikut, të vazhdimësisë së karrierës, të përgjegjësisë dhe korrektesisë në zbatimin e legjislacionit në fuqi.

Ligji nuk përmban dispozita diskriminuese lidhur me kërkesat për pranimin në shërbimin civil dhe mënyra e pranimit në të bëhet nëpërmjet konkurrimit të hapur, bazuar në merita.

Disa nga të drejtat e nëpunësit civil janë:

- Puna e garantuar në shërbimin civil, në përputhje me dispozitat ligjore.
- Ngritja në detyrë dhe lëvizja në mënyrë paralele, në përputhje me ligjin.
- Mbrojtja nga shteti.
- E drejta për të punuar jashtë detyrës dhe kohës së punës, në qoftë se një gjë e tillë nuk paraqet konflikt interesash me detyrën e tyre zyrtare dhe nuk i pengon ata në ushtrimin e saj.
- Liria sindikale e rregulluar me ligj të veçantë.

3.3.2 *E drejta për kujdes shëndetësor. Mbrojtja e shëndetit të gruas*

Në këtë kuadër hyjnë një numër i madh ligjesh, të cilat kanë për synim respektimin dhe mbrojtjen e të drejtave shoqërore dhe të shëndetit. Si të tillë përmendim:

- Ligji nr. 8876 datë 4.04. 2002 “Mbi shëndetin riprodhues”.
- Ligji nr. 8045, datë 7.12.1995 “Për ndërprerjen e shtatzënisë”
- Ligji nr. 7870, datë 13.10.1994 “Për sigurimet shëndetësore në R.Sh”
- Ligji rr. 7703, datë 11.05.1993 “Për Sigurimet Shoqërore”

Ligji nr. 8045, datë 7.12.1995 “Për ndërprerjen e shtatzënisë” garanton:

- Respektimin e çdo qenie njerëzore që në fillim të jetës.
- Të drejtën e informimit dhe këshillimit të gruas përpara ndërprerjes së shtatzënisë
- Rregullat dhe procedurat mbi ndërprerjen e shtatzënisë dhe sigurimin e shërbimit shëndetësor për ndërprerjen e shtatzënisë dhe trajtimin e ndërlikimeve të mundshme pas ndërprerjes së shtatzënisë.
- Ndërprerja e shtatzënisë lejohet vetëm kur vërtetohen rrethana të padëshiruara në këtë ligj dhe në çdo rast me pëlqimin e gruas.

Vini re! Ligji ia jep të drejtën në këtë rast vetëm gruas si subjekti kryesor dhe i vetëm në dhënien e pëlqimit për ndërprerjen e shtatzënisë.

Ligji nr. 8876, datë 04.04.2002 “Për shëndetin riprodhues”:

- Mbron të drejtat riprodhuese të çdo individit e të çiftit dhe siguron që të drejtat riprodhuese të çdo individit të mbrohen në përputhje me ligjet dhe politikat kombëtare dhe standardet ndërkombëtare.
- Ligji i drejtohet shpesh herë në mënyrë të përvëçme gruas si një subjekt i veçantë në këtë kontekst. Kështu, çdo grua, e lirë dhe e përjashtuar nga çdo formë diskriminimi, detyrimi dhe dhune, ka të drejtë për t’u kontrolluar e për të vendosur lirisht për të gjitha çështjet që lidhen me seksualitetin e saj dhe shëndetin seksual e riprodhues.
- Ligji nënvizon parimin e barazisë ndërmjet burrave dhe grave. Në të nënvizohet respektimi reciprok i marrëdhënieve të barabarta nga ana e grave dhe burrave gjatë lidhjeve seksuale dhe riprodhimit. Kjo nënkupton respektin, moscenimin e integritetit të secilit, garantimin e çdo individit në vendimarrjen për ushtrimin e të drejtave riprodhuese sipas dëshirës dhe interesit të tyre të lirë nga diskriminimi, detyrimi dhe dhuna. Burrat dhe gratë kanë të drejtën për të ruajtur qelizat seksuale.
- Ligji tregon kujdes të veçantë në mbrojtjen e mëmësisë së sigurt dhe trajton teknikat e riprodhimit mjekësor të asistuar.

Vini re!

- **Asnjë grua** nuk duhet të detyrohet të jetë shtatzënë.
- Gruaja ka të drejtë për një **mëmësi të sigurt** dhe për mënjanimin e shtatzënisë së padëshiruar, e cila mund të kërcënojë jetën e saj. Jeta e gruas nuk duhet ekspozuar ndaj rrezikut të lidhur me shtatzëninë,

lindjen e pengesa të tjera që lidhen me pabarazinë gjinore.

- Çdo grua ka të drejtë për **mbrojtje shëndetësore gjatë shtatzënisë**, për asistencë gjatë lindjes dhe të përfitojë zbatimin e metodave e praktikave që minimizojnë rrezikun për shëndetin e saj ose shëndetin e fetusit, të të porsalindurit dhe fëmijës.
- Mëmësia dhe fëmija kanë të drejtën për kujdes shëndetësor dhe mbështetje të veçantë
- Gratë shtatzëna **përfitojnë falas** ndjekjen periodike mjekësore të shtatzënisë, të lindjes dhe paslindjes, veçanërisht ekzaminimet e paralindjes dhe të pas lindjes, të detyrueshme.
- Gratë shtatzëna kanë të drejtë të kryejnë **pa pagesë** ekzaminimet e detyrueshme të përshkuara nga mjeku dhe të marrin falas fletoren personale të ndjekjes së shtatzënisë.

3.4 E drejta martesore dhe familjare

Qysh në kreun e parimeve të përgjithshme Kodi i Familjes nënvizon se martesa, si një bashkëjetesë ligjore, mbështetet **në barazinë morale dhe juridike të bashkëshortëve**, në ndjenjën e dashurisë, respektit dhe mirëkuptimit reciprok, si baza e unitetit në familje. Martesa dhe familja si institucione shumë të rëndësishme gëzojnë mbrojtjen e veçantë të shtetit.

Parime:

- i) Karakteri reciprok (parimi i reciprocitetit) i të drejtave dhe detyrimeve
- ii) Barazitizmi (parimi i barazitizmit) në të drejta dhe detyrime
- iii) Vendosja mbi gjithçka e interesave të:

- fëmijëve
- martesës
- familjes

iv) Reciprociteti:

- në besnikëri
- për ndihmë morale
- për ndihmë materiale
- për bashkëpunim në interes të familjes dhe bashkëjetesës

Kodi i familjes është i ndarë në tri pjesë. Pjesa e parë trajton parime të përgjithshme, pjesa e dytë i dedikohet bashkëshortëve dhe pjesa e tretë i dedikohet fëmijëve. Ky kod rregullon lidhjen e martesës duke parashikuar të njëjtat kushte dhe ndalesa si për gruan dhe burrin¹¹, pavlefshmërinë, mbarimin e martesës dhe pasojat e zgjidhjes së saj, të drejtat dhe detyrimet që burojnë nga martesë, marrëdhëniet personale dhe pasurore të bashkëshortëve, çështje të amësisë dhe atësisë, birësimi, kujdestarisë etj.

Nga një analizë e përgjithshme e dispozitave të Kodit të Familjes konstatohet lehtësisht se në të gjithë dimensionin e tij nënvizohen parime të tilla si:

- Reciprociteti në të drejta dhe detyrime.
- Barazitizmi i bashkëshortëve në raport me njëri tjetrin, fëmijët, martesën e familjen.
- Mosdiskriminimi për shkak të të qenit burrë ose grua.

---

¹¹ Martesë mund të lidhë gruaja ose burri që ka mbushur moshën 18 vjeç. Në këtë mënyrë KF ka unifikuar moshën e martesës.

Vini re!

Barazia midis bashkëshortëve është pranuar si koncept shoqëror dhe si parim i së drejtës familjare vetëm si rezultat i përpjekjeve të mëdha për përparim e zhvillim. Më parë, kjo barazi, jo vetëm nuk gjente sanksionim ligjor, por, në të kundërt, si morali shoqëror, ashtu edhe vetë dispozitat ligjore të kohës përligjinin mosbarazinë dhe diskriminimin e gruas.

Kujdes!

Të drejtat dhe detyrimet ndërmjet bashkëshortëve nuk cenojnë dhe nuk prekin thelbin e të drejtave të tyre njerëzore. Të drejtat dhe detyrimet bashkëshortore kanë rëndësi të veçantë edhe për garantimin e të drejtave që gëzojnë fëmijët e lindur nga kjo martesë.

Klasifikime të të drejtave dhe detyrimeve të bashkëshortëve:

i) Me karakter fakultativ:

- Mbiemri i bsh
- Mbiemri i fëmijëve
- Vendbanimi
- Përfaqësimi
- Kontributi

ii) Me karakter jo fakultativ:

- Detyrimet ndaj familjes
- Disponimi i banesës dhe pajisjeve
- Mbiemri i atit në rast mosmarrëveshjeje të prindërve
- Sekuestrimi në rast mos plotësimi të detyrimeve

Në nenin 50 të Kodit të Familjes përcaktohet shprehimisht se “*Me martesë, burri dhe gruaja përfitojnë të njëjtat të drejta dhe marrin pjesë për të njëjtat detyrime.*” Në të gjitha dispozitat ligjore të këtij Kodi, që trajtojnë të drejtat dhe detyrimet bashkëshortore, vërejmë se ato janë trajtuar si të drejta dhe detyrime për secilin bashkëshort, pa bërë dallim midis burrit dhe gruas. Secili prej tyre ka të drejtën dhe detyrimin të shprehë vullnetin e lirë e të plotë në lidhje me çështjet kryesore të jetës martesore, përfshi këtu edhe çështjet e lidhura me fëmijët e lindur nga martesja, të japë ndihmesën për realizimin e bashkëjetesës dhe të familjes, por edhe të ndërmarrë nisma ligjore, për të sprapsur veprimet e bashkëshortit tjetër që pengojnë ushtrimin prej tij të të drejtave dhe detyrimeve martesore.

Ndaj disa të drejtave dhe detyrimeve bashkëshortët ruajnë një lloj autonomie, ndërsa disa të tjera nuk lënë mundësi të tillë.

Nisur nga rëndësia që ka një e drejtë ose detyrim bashkëshortor varet edhe autonomia e bashkëshortëve. Kjo është arsyeja që edhe rregullat që rregullojnë të drejtat dhe detyrimet e bashkëshortëve ndahen në:

1. Detyruese

Rregullat detyruese janë të panegociueshme dhe të pandryshueshme nga bashkëshortët. Në themel të tyre qëndron një parim i rëndësishëm thelbësor për mbrojtjen e bashkëshortëve, familjen dhe martesën e tyre. Kjo do të thotë që cenimi i rregullit i humbet kuptimin këtyre institucioneve. Të tilla janë rregullat mbi:

- Jetën e përbashkët (55/1)
- Ushtrimin lirisht të profesionit (63/1)
- Disponimin lirisht të të ardhurave
- Administrimi dhe tjetërsimin lirisht të sendeve vetjake (64)

- Veprimet juridike që kanë të bëjnë me mbrojtjen e familjes (60)
- Edukimin e fëmijëve

2. Lejuese

Në këtë rast bashkëshortët janë ata që negociojnë dhe bëjnë marrëveshje; ata kanë autonominë mbi mënyrën se si do të ushtrojnë këto të drejta dhe detyrime. Bashkëshortët janë autonomë që të menaxhojnë me marrëveshje jetën familjare. Të tilla janë rregullat mbi:

- Mbiemrin e b/sh (n.52)
- Mbiemrin e fëmijëve (n.52)
- Vendbanimin e b/sh (55/2)
- Shtetësinë
- Banesën dhe pajisjet e saj

Martesa si raport i bën bashkëshortët titullarë të një statusi që buron nga qenia e tyre burrë e grua. Ky status martesor u jep atyre disa të drejta dhe disa detyrime specifike me *karakter personal/jo pasuror*, të tilla si:

- Detyrimi dhe e drejta për besnikëri
- Detyrimi dhe e drejta për ndihmë morale
- Mbiemri i bashkëshortëve
- Mbiemri i fëmijëve
- Detyrimi dhe e drejta për jetë të përbashkët
- Shtetësia
- Përfaqësimi

Si të drejta-detyrime me *karakter pasuror/material* përmendim:

- Detyrimet për ndihmë materiale
- Kontributi i bashkëshortëve lidhur me detyrimet që

- lindin nga martesë
- Masa e tyre mund të përcaktohet nga kontrata nëse ka një të tillë, ose
  - Masa e tyre varet nga kushtet dhe aftësitë e bashkëshortëve
  - Detyrimet ndaj fëmijëve
  - Disponimi i banesës dhe i pajisjeve

A ka përjashtime nga parimet e barazimit dhe reciprocitetit?

Kodi i familjes paraqitet nën një dimension bashkëkohor në drejtim të barazimit, reciprocitetit dhe mos diskriminimit, me qëllim që të mbrohet martesë dhe familja si edhe të drejtat dhe detyrimet e të gjithë anëtarëve të saj.

Vini re nenet 52 e 54 të Kodit të Familjes:

- Kur bashkëshortët nuk merren vesh për mbiemrin e fëmijës, atëherë neni 52 i Kodit të Familjes urdhëron që fëmija do të marrë mbiemrin e atit.
- Sipas nenit 54 të Kodit të Familjes, bashkëshortët “...do të kontribuojnë për nevojat e familjes në përputhje me kushtet dhe aftësitë e tyre “. Kjo do të thotë që nëse nuk i kanë kushtet dhe aftësitë të barabarta kështu do të jetë edhe kontributi i tyre.
- Nëna e fëmijës së lindur jashtë martesë ka të drejtë të kërkojë gënjësishëm njohjen e atësisë së fëmijës edhe kur ajo vet nuk ka mbushur moshën madhore.

Duhet nënvizuar se këto kufizime nuk cenojnë thelbin e të drejtës së barazisë midis bashkëshortëve, sepse interesat e martesës, të fëmijëve dhe të familjes janë parësore.

A ka parashikuar Kodi i Familjes masa mbrojtëse për të garantuar realizimin e të drejtave dhe të detyrimeve që lindin nga martesat?

Kodi i Familjes ka parashikuar (nenet 58 – 64) ndërhyrjet e autoritetit publik (gjykatës) kur njëri bashkëshort nuk dëshiron të plotësojë detyrimet vullnetarisht. Gjykata vihet në lëvizje me kërkesën e bashkëshortit tjetër. Raste të tilla janë:

- Autorizimi prej gjykatës i njërit bashkëshort për të kryer veprime juridike në interes të familjes, në rastet kur bashkëshorti tjetër kundërshton këtë veprim ose nuk është në gjendje ta kryejë atë (neni 58).
- Përfaqësimi i bashkëshortit në rastet kur ai është në pamundësi të shprehë vullnetin e tij prej bashkëshortit tjetër (neni 59).
- Plotësimi nga njëri bashkëshort i nevojave urgjente të familjes, të tilla si mbajtjen e familjes, edukimin e fëmijëve, interesat e familjes dhe zgjidhjen e situatave të tjera me karakter urgjent (neni 60).
- Rastet kur njëri bashkëshort nuk plotëson në mënyrë të dukshme detyrimet e tij dhe vë në rrezik interesat e familjes.

Cilat janë disa masa urgjente të parashikuara nga ligji?

- Sekuestrimi i të mirave të bashkëshortit të larguar, në masën e duhur (56\2).
- Autorizimi i gjykatës për të kryer një veprim juridik për të cilin nevojitet edhe pëlqimi i bashkëshortit tjetër (58).
- Autorizimi nga gjykata për të përfaqësuar bashkëshortin tjetër në veprime juridike që lidhen me regjimet pasurore martesore (59).

- Largimi nga banesa i bashkëshortit dhunues (62).

Sa kohë mund ta zgjasin këto?

- Këto masa, duke pasur karakter urgjent, nuk mund të vendosen për një afat më të gjatë se 3 vjet.

3.5 Dhuna në familje dhe mbrojtja e gruas

Për herë të parë dispozitat kundër dhunës në familje i gjejmë në Kodin e Familjes. Në të vërtetë Kodi mbron nga dhuna bashkëshortore bashkëshortin/en viktimë, duke i bërë në këtë mënyrë një trajtim të kufizuar mbrojtjes së anëtarëve të tjerë të familjes.

Neni 62: Bashkëshorti ndaj të cilit ushtrohet dhunë, ka të drejtë t'i drejtohet gjykatës me kërkesë për vendosjen si masë urgjente largimin e bashkëshortit që ushtron dhunë nga banesa bashkëshortore.

Rëndësia e kësaj dispozite të Kodit të Familjes qëndron në faktin që përmes saj u vendos një standard i cili u pasua nga një shtjellim i plotë në një ligj të veçantë, **Ligji Nr. 9669\18.12.2006 “Për masa ndaj dhunës në marrëdhëniet familjare”**.

Qëllimi i ligjit është që të parandalojë dhe reduktojë dhunën në familje në të gjitha format e saj, me anë të masave të përshtatshme ligjore, si edhe të garantojë mbrojtjen me masa ligjore të pjesëtarëve të familjes, të cilët janë viktimat e dhunës në familje, duke i kushtuar vëmendje të veçantë fëmijëve, të moshuarve dhe personave me aftësi të kufizuar.

Dhunën në familje ligji shqiptar e përkufizon si “çdo veprim ose mosveprim i një personi ndaj një personi tjetër që sjell si pasojë cenimin e integritetit fizik, moral, psikologjik, seksual, social dhe ekonomik, i ushtruar midis personave që janë apo kanë qenë në marrëdhënie familjare”.

Në shumicën e rasteve dhuna drejtohet:

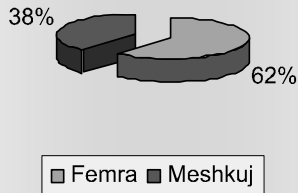
- Ndaj grave brenda çiftit
- Ndaj fëmijëve nga prindërit
- Midis vetë fëmijëve,
- Nga fëmijët drejtuar prindërve
- Ndaj të moshuarve.
- Ndaj personave me paaftësi

Viktimat e dhunës në familje sipas seksit

Seksi	Viti 2005	Viti 2006	Gjashtëmujori i parë 2007	Totali
Femra	57	121	84	262
Meshkuj	37	87	38	162
Totali	94	208	122	424

Dhuna nuk është vetëm simptoma e një martese ose bashkëjetesë në krizë, por përgjithësisht e një sjelljeje të papranueshme me të cilën duhet të merret ligji. Reagimet institucionale ndaj situatave të dhunës ndaj fëmijëve në familje ka ndryshuar në mënyrë radikale kryesisht për shkak të ndikimit që buron prej zbatimit konkret të Ligjit Nr. 9669 “Për masa ndaj dhunës në marrëdhëniet familjare”.

Viktimat e dhunes familjare

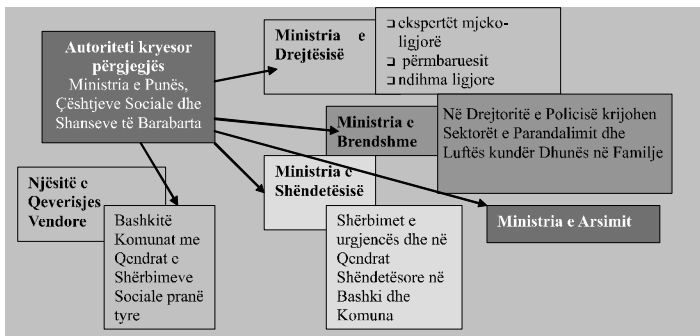
Pra, siç vihet re, femrat preken në mënyre të zhdrejtë nga dhuna në familje. Prandaj shpeshherë dhuna në familje shihet si një nga format e dhunës me bazë gjinore, pasi ajo ushtrohet ndaj gruas pikërisht pse është grua.

Ligji nr. 9669, datë 18.12.2006 "Për masa ndaj dhunës në marrëdhëniet familjare" është një ligj me karakter administrativ-civil e jo penal. Ai funksionon si një mjet më shumë krahas Kodit Penal.

Dy janë autoritete kryesore kundër dhunës në familje:

- Autoritetet Administrative
- Autoritetet Gjyqësore

Rrjeti i autoriteteve sipas ligjit përfshin:

Ligji parashikon një kuadër të plotë masash mbrojtëse ndaj viktimave të dhunës në familje. Në këtë mënyrë, ky ligji shkon tej masave të parashikuara në Kodin e Familjes, duke ofruar siguri të lartë dhe mbrojtje për fëmijën dhe të afërmit e tij/saj nga njëra anë dhe rehabilitim të dhunuesit nga ana tjetër. Masat janë të karakterit mbrojtës, rehabilitues të viktimës, si dhe të karakterit ekonomik. Gjykatat lëshojnë, sipas rastit, urdhrin mbrojtës ose urdhrin e menjëhershëm të mbrojtjes.

3.6 Barazia gjinore

Ligji nr. 9970/24.7.2008 “Për barazinë gjinore në shoqëri” rregullon çështje themelore të barazisë gjinore në jetën publike, të mbrojtjes dhe trajtimit të barabartë të grave e burrave lidhur me mundësitë dhe shanset e barabarta për ushtrimin e të drejtave, si dhe me pjesëmarrjen e ndihmesën e tyre për zhvillimin e të gjitha fushave të jetës shoqërore. Ligji synon të sigurojë realizimin e të drejtave të barabarta të grave dhe burrave, të garantuara në nenin 18 të Kushtetutës së Republikës së Shqipërisë dhe KEFDG (CEDAW), të përcaktojë masa për të eliminuar diskriminimin gjinor të drejtpërdrejtë dhe të tërthortë në jetën publike të vendit dhe të përcaktojë përgjegjësitë e

administratës qendrore dhe vendore për të hartuar politika për përkrahjen e një shoqërie gjinore të barabartë.

Ligji përcakton organet përgjegjëse për mbarëvajtjen e barazisë gjinore dhe detyrat e tyre përkatëse. Në këto organe renditen:

- Këshilli i Ministrave
- Këshilli Kombëtar i Barazisë Gjinore
- Ministri që mbulon çështjet e barazisë gjinore
- Organet e qeverisjes vendore

Pjesë të rëndësishme të ligjit janë;

- Pjesëmarrja e barabartë gjinore në procesin e vendimmarrjes. Sipas ligjit, përfaqësimi i barabartë gjinor në të gjitha organet e pushtetit legjislativ, ekzekutiv dhe gjyqësor dhe të institucioneve të tjera publike arrihet kur:
  - Sigurohet përfaqësim në masën jo më pak se 30% i secilës gjini, përfshirë edhe organet e tyre drejtuese.
  - Sigurohet respektimi në mënyrë të njëjtë për secilën gjini i procedurave dhe kritereve të konkurrimit gjate emërimit në këto organe.
  - Sigurohet përfshirje jo më pak se 30% e secilës gjini në listën e kandidatëve për zgjedhjet në organet përfaqësuese vendore. Kjo listë emërore rendit që nga kreu kandidatët femra dhe meshkuj në mënyrë të alternuar.
  - Sigurohet përfshirje jo më pak se 30% e secilës gjini në listën e kandidatëve të paraqitur nga partitë politike për sistemin proporcional për zgjedhjet në Kuvendin e Shqipërisë.
- Mbrojtja dhe trajtimi i barabartë në bazë të përkatësisë gjinore në marrëdhëniet e punës. Në këtë pjesë

përcaktohen detyrimet e punëdhënësit për të mos diskriminuar në të gjitha aspektet e marrëdhënieve të punës dhe të punësimit e kualifikimit, si edhe përgjegjësitë e punëdhënësit për mbrojtjen nga diskriminimi, ngacmimi dhe shqetësimi seksual; masat e veçanta të përkohshme, etj.

- Mbrojtja dhe trajtimi i barabartë në bazë të përkatësisë gjinore në arsim dhe kualifikim. Pjesë e rëndësishme është detyrimi për edukimin e barazisë gjinore.
- Mbrojtja dhe trajtimi i barabartë në bazë të përkatësisë gjinore në media.

Qëllimi i ligjit nuk është thjesht deklarativ. Ai është i shoqëruar më një sërë sanksionesh.

3.7 Disa strategji të rëndësishme

Qeveria shqiptare, me mbështetjen e disa organizatave ndërkombëtare dhe OJF-ve të ndryshme ka hartuar disa strategji që mund të gjejnë zbatim dhe janë në funksion të mbrojtjes së të drejtave të grave.

- **Strategjia Kombëtare dhe Plani i Veprimit për Barazinë Gjinore dhe Dhunën në Familje**, e cila përcakton politikat dhe veprimet konkrete të strukturave, përfshi edhe organet e policisë për parandalimin dhe reagimin ndaj dhunës në familje.
- **Strategjia e Shërbimeve Shoqërore 2005-2010** e Ministrisë së Punës, Çështjeve Sociale dhe Shanseve të Barabarta – Drejtoria e Shërbimeve Sociale . Ky dokument u miratua me Vendim të Këshillit të Ministrave, nr. 265, datë 28.4.2005. Në kuadër të kësaj strategjie janë evidentuar grupe kryesore të

individëve që kanë nevojë për mbështetje dhe shërbime sociale. Një prej tyre janë gratë ku, përveç grupeve të tjera, përfshihen: gratë e dhunuara (viktima të dhunës në familje) dhe gratë e divorcuara.

- **Strategjia Kombëtare për Zhvillimin Social dhe Ekonomik.** Kjo strategji synon zbatimin e politikave sociale zbutëse të varfërisë. Ajo ve theksin tek sigurimi i shërbimeve të veçanta që do t'u ofrohen kategorive të prekshme të popullsisë (fëmijëve, të rinjve, grave, të moshuarve) për t'iu përgjigjur nevojave të tyre. Strategjia nuk përmend në mënyrë të veçantë dhunën në familje dhe nuk parashikon politika mbrojtëse, por i shërben parandalimit të saj.
- **Strategjia e Punësimit dhe e Formimit Profesional.** Në kuadrin e kësaj strategjie parashikohet të aplikohen programe për gratë e papuna dhe me probleme të thella sociale, duke i shërbyer kështu parandalimit të fenomenit të dhunës në familje.
- **Strategjia Kombëtare Shqiptare për Luftën kundër Trafikut të Qenieve Njerëzore: Kuadri Strategjik dhe Plani Kombëtar i Veprimit 2008-2010.** Planet e kësaj strategjie kanë mbuluar shtyllat: ndjekje penale, parandalim, mbrojtje dhe koordinim. Kjo strategji u rishikua dhe rinovua më 23 Korrik 2008.

Kreu IV

MEKANIZMAT ZBATUES TË TË DREJTAVE TË NJERIUT

4.1 Zbatimi i instrumenteve universale të të drejtave të njeriut

Shtetet kanë për detyrë të respektojnë, mbrojnë dhe përmbushin të drejtat e njeriut. Në shumë raste zbatimi nënkupton detyrën e shtetit dhe autoriteteve përkatëse të respektojnë të drejtat e pranuarat prej tij. Kjo është veçanërisht e vërtetë për të drejtat civile dhe politike, kurse për të drejtat ekonomike, sociale dhe kulturore zbatimi nënkupton angazhimin pozitiv nga ana e shtetit, si për shembull garantimin ose mundësimin e disa shërbimeve në fusha si arsimit dhe shëndetësia dhe sigurimin e disa standardeve minimale. Kjo nënkupton se përmbushja e këtyre të drejtave është ngushtësisht e varur nga kapaciteti i një shteti të caktuar.

Për shembull, neni 13 i KNDESK-së (ICESCR) njeh të drejtën e gjithsekujt për t'u arsimuar. Megjithatë, ai sqaron se vetëm arsimi fillor duhet të ofrohet falas. Përsa i përket arimit të mëtejshëm deri në nivelin e mesëm, ai duhet të jetë i disponueshëm për të gjithë por arsimi falas pritet të ofrohet vetëm në mënyrë progresive. Koncepti i përmbushjes graduale sipas kapacitetit aplikohet me disa të drejta ekonomike, sociale dhe kulturore.

Detyra për të mbrojtur kërkon që shteti të parandalojë dhunën dhe shkelje të tjera të të drejtave të njeriut brenda territorit të

tij. Po kështu, të drejtat e njeriut kanë një dimension human, të cilit po i jepet rëndësi sidomos me përfshirjen e shteteve në procesin e globalizimit, siç është rasti i përgjegjësisë sociale të korporatave ndërkombëtare.

Një tjetër hap është edhe theksi në rritje tek parandalimi i shkeljeve të të drejtave të njeriut me anë të masave strukturore, si institutet kombëtare, ose duke përfshirë dimensionin e të drejtave të njeriut në operacionet e ruajtjes së paqes.

Të drejtat e njeriut duhet të zbatohen së pari në nivel kombëtar.

Megjithatë mund të haset në vështirësi të tilla si mangësi në qeverisjen e mirë, siç është gjyqësori ose administrata e korruptuar dhe joefikase. Në mënyrë që të sigurohet përmbushja e detyrimeve të shtetit, shumica e konventave të të drejtave të njeriut parashikon monitorimin ndërkombëtar të rendimentit të shtetit. Ky monitorim mund të ketë forma të ndryshme. Shumë konventa ndërkombëtare kanë sisteme raportimi. Sipas këtij sistemi, shtetet duhet të raportojnë në intervale të rregullta mbi zbatimin nga ana e tyre e mbrojtjes së të drejtave të njeriut. Zakonisht raportet lexohen nga një komitet ekspertësh, të cilët japin rekomandimet e tyre mbi përmirësimin/forcimin e zbatimit. Komiteti mund të japë komente të përgjithshme mbi interpretimin e duhur të konventës. Në disa raste, siç është Konventa Ndërkombëtare e të Drejtave Civile dhe Politike, ekziston një protokoll shtesë i cili autorizon Komitetin e të Drejtave Civile dhe Politike të marrë *ankimime individuale* mbi shkelje të pretenduara të të drejtave të njeriut. Megjithatë kjo është e mundur vetëm për persona që jetojnë në shtete që kanë ratifikuar protokollin shtesë. Disa konventa parashikojnë edhe masa për *ankimime ndër-shtetërore* por kjo mundësi përdoret rrallë. Një procedure gjyqësore ekziston vetëm në rastin e Konventës Evropiane dhe asaj Ndër-Amerikane të të Drejtave të Njeriut, ku Gjykata Evropiane dhe ajo Ndër-Amerikane janë në gjendje të marrin vendime të detyrueshme për shtetet.

Përveç *procedurave të instrumenteve të të drejtave të njeriut*, si konventat për të drejtat e njeriut, janë edhe të ashtuquajturat *procedura të bazuara në Kartë*, të cilat u hartuan sipas Kartës së Kombeve të Bashkuara për të adresuar shkeljen e të drejtave të njeriut kudo në botë. Një prej tyre bazohet në Rez. 1235, të miratuar nga Këshilli Shoqëror dhe Ekonomik i Kombeve të Bashkuara (KShE)¹² më 1967-n, e cila lejon Komisionin e të Drejtave të Njeriut të merret me dhunime flagrante dhe sistematike të këtyre të drejtave në gjithë botën me anë të një procedure publike.

Një tjetër procedurë është *procedura konfidenciale 1503*, bazuar në rezolutën 1503 të KShE-së (ECOSOC) më 1970, e cila lejon dërgimin e peticioneve në zyrën e Komisionerit të Lartë të të Drejtave të Njeriut në Gjenevë. Këto peticione këqyren nga një grup i kualifikuar i Nën-Komisionit të Kombeve të Bashkuara për Promovimin dhe Mbrojtjen e të Drejtave të Njeriut. Kjo procedurë ndiqet kryesisht për dhunime flagrante të të drejtave të njeriut. Në përfundim, situata në një vend të caktuar mund gjithashtu të diskutohet nga Komisioni për të Drejtat e Njeriut.

Në punën e Komisionit për të Drejtat e Njeriut dhe Nën-Komisionin e tij, kanë fituar në vazhdimësi rëndësi të veçantë *procedurat e veçanta*, si aktivitetet e reporterëve dhe përfaqësuesve të posaçëm të Komisionit të të Drejtave të Njeriut ose të Sekretarit të Përgjithshëm të OKB-së për Çështjet e të Drejtave të Njeriut. Reporterët janë të ndarë në dy kategori, “Reporterë të një shteti” dhe “reporterë tematikë”. Si shembull i tyre mund të përmendim përfaqësuesin e posaçëm të Bosnje Hercegovinës, të Afganistanit, Sudanit etj, si dhe reporterët e posaçëm të torturës ose të dhunës kundër grave. Gjithë gjithë

---

¹² Në anglisht i njohur si United Nations Economic and Social Council (ECOSOC).

janë afërsisht 40 institucione të tilla, të cilat mbledhin informacion sipas fushës së aktivitetit të tyre, qoftë që zhvillohet në një vend apo në gjithë botën. Ka gjithashtu edhe *ekspertë të pavarur*, si ata për të drejtën për zhvillim. Janë ngritur gjithashtu edhe *grupe pune*, si ai për zhdukjet e paaprovuara dhe të detyruara.

Me kërkesën e vazhdueshme të Komisionerit të Lartë të Kombeve të Bashkuara për të Drejtat e Njeriut janë ngritur *misione të Zyrës së Komisionerit të Lartë* në vende me situatë problematike të të drejtave të njeriut. Këto misione janë ngritur në vende si Afganistani, Bosnje Hercegovina, Kamboxhia, Kolumbia, Guatemala, Mali i Zi, Kosova, Serbia etj. Ato mbledhin informacion dhe promovojnë standardet e të drejtave të njeriut, si për shembull duke këshilluar gjatë procesit të reformave legjislative ose duke marrë pjesë në punën e komunitetit ndërkombëtar.

Qëllimi i aktiviteteve të këtyre institucioneve të veçanta është si mbrojtja ashtu edhe promovimi i të drejtave të njeriut. Ato promovojnë ndërgjegjësim më të mirë për të drejtat e njeriut dhe gjithashtu edhe përfshirjen e tyre në të gjitha aktivitetet në mënyrë që zgjidhjet të bazohen në perspektivën e të drejtave të njeriut. Në fakt, promovimi i të drejtave të njeriut nënkupton një detyrë më gjithëpërfshirëse, e cila nuk mund të përmbushet vetëm nga institucione dhe organizma. Promovimi i të drejtave të njeriut synon fillimisht të ndërgjegjësojë njerëzit për të drejtat e tyre, t'i informojë ata rreth tyre dhe t'u mësojë se si ata t'i përdorin të drejtat e tyre në mënyrën më të mirë. Për të arritur këto qëllime mund të përfshihen në këtë proces aktorë të ndryshëm si universitete, sektori arsimor por edhe organizatat jofitimprurëse (OJF).

Në nivel kombëtar, Kombet e Bashkuara rekomandojnë krijimin e *institucioneve kombëtare* për promovimin dhe mbrojtjen e të

drejtave të njeriut, si *Avokati i Popullit* apo *komisionet kombëtare për të drejtat e njeriut*. Asambleja e Kombeve të Bashkuara ka miratuar disa parime që kanë të bëjnë me kompetencat dhe përgjegjësitë, të cilat garantojnë pavarësinë dhe pluralizmin (Institucionet kombëtare për promovimin dhe mbrojtjen e të drejtave të njeriut, AP OKB-Rez. 48/134 e 20 dhjetorit 1993).

4.2 Sistemet rajonale për mbrojtjen dhe promovimin e të drejtave të njeriut

Ashtu si instrumentet universale të mbrojtjes së të drejtave të njeriut, janë ngritur edhe disa sisteme rajonale, të cilët zakonisht sigurojnë një standard më të lartë të drejtash si dhe zbatimin e tyre. Epërsia e sistemeve rajonale qëndron në kapacitetin e tyre për të adresuar ankimumet në mënyrë më efikase. Në rastin e gjykatave, mund të jepen vendime detyruese me kompensim. Për më tepër, rekomandimet e Komisionit për të Drejtat e Njeriut zakonisht merren më seriozisht nga shtetet përkatëse. Ato mund të rezultojnë jo vetëm në raste-shembuj për të interpretuar dhe qartësuar masat e instrumenteve të të drejtave të njeriut, por gjithashtu në ndryshime të ligjit kombëtar në mënyrë që ta përafrojë atë me detyrimet ndërkombëtare të të drejtave të njeriut. Po ashtu, sistemet rajonale prirën të jenë më të ndjeshme ndaj çështjeve kulturore dhe fetare në rastet kur ka arsye të vlefshme për to.

4.2.1 Sistemi evropian

Sistemi evropian është i përbërë nga 3 komponentë zbatues të të drejtave të njeriut:

- i) sistemi i Këshillit të Evropës
- ii) sistemi i Organizatës për Siguri dhe Bashkëpunim në Evropë (OSBE)
- iii) sistemi i Bashkimit Evropian

Sistemi evropian i të drejtave të njeriut është sistemi më i mirëmenduar. Ai u zhvillua si pasojë e dhunimeve masive të të drejtave të njeriut gjatë Luftës së Dytë Botërore. Të drejtat e njeriut, shteti i së drejtës dhe demokracia pluraliste janë bazat e rendit ligjor evropian.

Instrumentet evropiane të të drejtave të njeriut janë:

- Konventa për mbrojtjen e të Drejtave të Njeriut dhe Lirive Themelore (1950) dhe 13 protokollet shtesë
- Karta Sociale Evropiane (1961), e riparë në vitet 1991 dhe 1996 dhe protokollet shtesë të 1988-s dhe 1995-s
- Konventa Evropiane për Parandalimin e Torturës dhe çdo Trajtimi tjetër Çnjerëzor dhe Degradues (1987)
- Akti Final i Helsinkit (1975) dhe procesi pasues që rezultoi në formimin e OSBE-së me Kartën e Parisit për një Evropë të Re (1990)
- Karta Evropiane për Gjuhët Rajonale apo Minoritare (1992)
- Konventa për Mbrojtjen e Pakicave Kombëtare (1994)· Karta e të Drejtave Themeltare të Bashkimit Evropian (2000)

i) Këshilli i Evropës

Instrumenti kryesor i këtij sistemi është **Konventa Evropiane e të Drejtave të Njeriut** e vitit 1950 dhe 13 protokollet e saj shtesë. Në mënyrë të veçantë, të rëndësishëm janë protokollet nr. 3 dhe 13 mbi heqjen e dënimit me vdekje. Heqja e dënimit me vdekje e përbën edhe një ndryshim themelor mes qasjes evropiane dhe asaj amerikane ndaj të drejtave të njeriut. Një tjetër protokoll i rëndësishëm është protokollin nr. 11, i cili zëvendësoi Komisionin Evropian të të Drejtave të Njeriut dhe Gjykatën Evropiane të të Drejtave të Njeriut me Gjykatën e

përhershme Evropiane të të Drejtave të Njeriut. Konventa Evropiane përmban kryesisht të drejta civile dhe politike.

Karta Sociale Evropiane e 1961-it u hartua me synim përforcimin e të drejtave ekonomike dhe sociale por nuk arriti kurrë të fitonte të njëjtën rëndësi me Konventën Evropiane. Që prej fillimit u vu re se sistemi i zbatimit të saj ishte i dobët dhe i paefektshëm. Megjithëkëtë, paralelisht me rritjen e vëmendjes ndaj të drejtave ekonomike dhe sociale në nivel botëror që prej fundit të viteve 80, i është kushtuar rëndësi edhe Kartës Sociale Evropiane. Kjo Kartë u amendua dy herë në 1988 dhe 1995 dhe tani, sipas një protokolli shtesë, mundëson gjithashtu ankimimin kolektiv.

Një risi e rëndësishme është paraqitur nga **Konventa Evropiane për Parandalimin e Torturës dhe Trajtimin Çnjerëzor apo Degradues ose Ndëshkimin** të vitit 1987, e cila ngre një Komitet për Parandalimin e Torturës dhe Trajtimin Çnjerëzor apo Degradues ose Ndëshkimin. Ky Komision dërgon delegacione në gjithë shtetet anëtare të Konventës për të kryer vizita të rregullta apo të posaçme në të gjithë burgjet e paraburgimet. Vetëkuptohet se logjika e këtij sistemi është parandalimi, si kundërpeshë e mbrojtjes *ex post facto*, i cili gjithashtu merret parasysh nga Konventa Evropiane e të Drejtave të Njeriut dhe Gjykata e saj. Në dhjetor 2002 Asambleja e Përgjithshme e Kombeve të Bashkuara miratoi një protokoll shtesë në Konventën e Kombeve të Bashkuara kundër Torturës, i cili parashikon një mekanizëm të ngjashëm funksionimi në gjithë botën.

Konventa Evropiane për Mbrojtjen e Pakicave Kombëtare (1995) u përpilua pas samitit të Këshillit të Evropës në Vjenë, në vitin 1993, si pasojë e shtimit të problemeve të të drejtave të minoriteteve në Evropë. Këto probleme rezultuan pas shpërbërjes së Bashkimit Sovjetik dhe Republikës Socialiste të

Jugosllavisë e gjithashtu më gjerësisht prej procesit të vetëvendosjes në Evropë gjatë viteve 90. Sipas kësaj Konvente, shtetet duhet të mbrojnë të drejtat individuale të anëtarëve të pakicave kombëtare por gjithashtu të krijojnë mundësi të cilat u lejojnë këtyre pakicave ruajtjen dhe zhvillimin e kulturës dhe identitetit të tyre. Mekanizmi detyrues mbetet gjithsesi i kufizuar në një sistem raportimi dhe Komiteti i Ekspertëve, të cilët kanë për detyrë të marrin në shqyrtim raportet.

Këshilli i Evropës caktoi në vitin 1999 një **Komisioner të të Drejtave të Njeriut**, i cili informon mbi aktivitetet e tij/saj me anë të një raporti vjetor. Për më tepër, është ngritur edhe një *sistem i besuar monitorimi* i efektshmërisë së anëtarëve në fusha të ndryshme të të drejtave të njeriut. Ky sistem është nën përgjegjësinë e Këshillit të Ministrave. Këta të fundit monitorojnë sa më sipër me anë të raporteve të përgatitura nga sekretariati.

Institucionet dhe organizmat evropian të të drejtave të njeriut janë:

i) Këshilli i Evropës:

- Gjykata Evropiane e të Drejtave të Njeriut (gjykatë më vete që prej 1998)
- Komiteti Evropian i të Drejtave Sociale (i riparë më 1999)
- Komiteti Evropian për Parandalimin e Torturës dhe Trajtimin Çnjerëzor apo Degradues ose Ndëshkimit (1989)
- Komiteti Këshillimor i Konventës për Mbrojtjen e Pakicave Kombëtare (1998)
- Komisioni Evropian për Racizmin dhe Intolerancën (1993)

- Komisioneri Evropian për të Drejtat e Njeriut (1999)
- Komiteti i Ministrave të Këshillit të Evropës

ii) OSBE:

Zyra për Institucione Demokratike dhe të Drejtat e Njeriut (ODIHR, 1990)

- Komisioneri i Lartë për Pakicat Kombëtare (1992)
- Përfaqësuesi për Lirinë e Medias (1997)

iii) Bashkimi Evropian:

- Gjykata Evropiane e Drejtësisë
- Qendra Monitoruese Evropiane për Racizmin dhe Ksenofobinë (1998)
- Karta e të Drejtave Themeltare të BE-së (2000)

Gjykata Evropiane e të Drejtave të Njeriut

Instrumenti kryesor i mbrojtjes së të drejtave të njeriut në Evropë është Gjykata Evropiane e të Drejtave të Njeriut në Strasburg, juridiksioni i detyrueshëm i të cilës njihet sot nga të gjitha shtetet anëtare të Këshillit të Evropës. Numri i gjykatësve është i barabartë me numrin e shteteve anëtare të Këshillit të Evropës. Në çdo rast, një i ashtuquajtur *gjykatës kombëtar* përfshihet në mënyrë që të lehtësojë të kuptuarit e legjislacionit kombëtar. Gjithsesi, pasi janë caktuar në detyrë gjykatësit shërbejnë si individë e jo përfaqësues shtetesh.

Që një ankimim të jetë **i pranueshëm**, ai duhet të plotësojë 4 para-kushte kryesore:

1. Duhet të jetë dhunim i një të drejte të mbrojtur nga KEDNj dhe protokollet e saj shtesë.
2. Ankimuesi duhet të jetë viktimë e dhunimit.
3. Duhet të jenë shteruar të gjitha shkallët e gjyqësorit vendas.
4. Ankimimi duhet të jetë dorëzuar brenda më pak se 6 muajsh pas shterimit të shkallëve të gjyqësorit vendas.

Kur rasti konsiderohet si i pranueshëm, një grup prej 7 gjykatësish vendos për meritat e rastit. Gjykimi i tyre është përfundimtar nëse rasti nuk konsiderohet i rëndësishëm së veçantë apo si përfaqësues i një linje të re juridiksioni. Në këto raste mund të apeloher tek një grup kryesor prej 17 gjykatësish.

Gjykimet janë detyruese dhe mund gjithashtu të sigurojnë kompensim për dëmin. Zbatimi i gjykimeve është detyrë e Komitetit të Ministrave, i cili mbikëqyr përmbushjen e vendimeve të Gjykatës. Problemi kryesor i këtij sistemi është numri i madh i ankimeve, i cili rezulton në një mbingarkesë të sistemit.

Rasti Airey kundër Irlandës (1979)Në këtë rast, qeveria irlandeze i refuzoi ndihmën ligjore një gruaje e cila dëshironte të fitonte ndarje ligjore nga bashkëshorti i saj i dhunshëm. Gjyqi vendosi se Neni 8 (i cili mbron jetën private e familjare) jo vetëm e detyron shtetin të tërhiqet nga ndërhyrje arbitrare, por i cakton atij detyrime pozitive në emër të respektit për jetën private e familjare. Gjyqi gjeti në këtë rast edhe dhunim të së drejtës për të pasur një gjyq të paanshëm.

Rasti Marekx kundër Belgjikës (1979) Një nënë dhe fëmija e saj natyror hodhën në gjyq ligjet belge të cilat i kërkojnë nënës të marrë përsipër veprime të veçanta për t'i dhënë fëmijës së vet status ligjor si vajza e saj dhe për përjashtimin e fëmijës në fjalë nga statusi i plotë ligjor përballë pjesëtarëve të tjerë të familjes. Gjyqi gjykoi se kjo është shkelje e Nenit 8 sepse një shtet duhet të përcaktojë sistemin e brendshëm ligjor në mënyrë të tillë që personat për të cilët ngrihet ky sistem të bëjnë një jetë familjare normale. Në këtë aspekt, nuk duhet lejuar asnjë dallim ndërmjet trajtimit të fëmijëve ligjorë dhe atyre të lindur jashtë shtratit martesor.

Aktivite të KE-së për promovimin e barazisë gjinore

Deri në vitin 1979 puna e KE-së në fushën e barazisë, me fokus në përmirësimin e statusit ligjor të grave dhe situatën e tyre të punësimit, kryhej kryesisht në baza rastesh. Për shembull, Karta Sociale Evropiane e 1961-it përmbante një numër të drejtash të veçanta për gratë si e drejta për shpërblim të barabartë për punëtorët meshkuj dhe femra, mbrojtja e nënave dhe grave që punojnë e kështu me radhë.

Në vitin 1979 KE ngriti një komitet ekspertësh me detyrë promovimin e barazisë, bazuar në një plan veprimi për promovimin e barazisë ndërmjet grave e burrave. Ndër të tjera u studiua edhe situata e grave në politikë, barazia dhe arsimi, si dhe dhuna e ushtruar ndaj grave. Disa të drejta që mungonin në Kartën Sociale Evropiane, të lidhura me trajtimin e barabartë në përgjithësi dhe mundësi e trajtim i barabartë për punëtorët e të dyja seksëve me përgjegjësi familjare u përfshinë në një protokoll shtesë të Kartës Sociale Evropiane në vitin 1988.

Në vitin 1988 Komiteti i Ministrave miratoi **Deklaratën e**

Barazisë së Grave e Burrave, e cila theksoi se barazia ishte një parim i të drejtave të njeriut dhe se “diskriminimi i bazuar në seks që ndodh në fusha të ndryshme përbën pengesë për njohjen, gëzimin dhe ushtrimin e të drejtave të njeriut dhe lirive themelore”. Hyrja e kësaj deklarate njeh përsëritjen e pabarazive dhe diskriminimit. Ajo shpreh përkushtimin ndaj parimit të barazisë së burrave e grave si *sine qua non* të demokracisë dhe domosdoshmëri të drejtësisë sociale. Kjo deklaratë përmban një numër përkushtimesh të detajuara si pjesëmarrje dhe akses në të gjitha nivelet e shërbimeve shoqërore, profesione, informacion etj. Në vitin 1989, me rastin e përvjetorit të katërmbëdhjetë, KE ndërmori një studim gjithëpërfshirës mbi barazinë ndërmjet grave e burrave në Evropë, në të cilin u paraqit një analizë e përfshirjes së masave ndërkombëtare për barazinë në sistemet ligjore të shteteve anëtare dhe të veprimeve pozitive si raste të diskriminimit të mbrapsmë.

Po në 1989-n Komiteti i Barazisë u transferua nga fusha e çështjeve sociale dhe ekonomike në atë të të drejtave të njeriut, veprim i cili shënon ndërgjegjësimin rreth të drejtave të grave si të drejta të njeriut. Në vitin 1992 **Komiteti Evropian për Barazi ndërmjet Grave e Burrave** u gradua në nivelin e **Komitetit Drejtues**. Ky Komitet ngriti **Pikën e Vëzhgimit të Barazisë ndërmjet Grave e Burrave** dhe organizoi disa mbledhje pune e konferenca. Komiteti u mor gjithashtu me kushtet e pasigurta të grave në vendet e Evropës Qendrore dhe Lindore gjatë transformimit ekonomik.

Brenda Sekretariatit të Këshillit të Evropës, diskriminimi pozitiv (mekanizmi pohues) u përfshi në rregulloren e stafit *duke i dhënë përparësi seksit të nën-përfaqësuar*. Këshilli i Evropës publikon një raport vjetor mbi masat promovuese të Sekretariatit të tij.

Përveç njohjes së të drejtave të grave si të drejta njeriu, Komiteti u fokusua në barazinë dhe demokracinë, në të gjitha format e

dhunës kundra grave dhe në të drejtën për zgjedhje të lirë në çështje të riprodhimit dhe stilit të jetesës. Më 1995 KE organizoi një konferencë për “Barazinë dhe Demokracinë” si kontribut për Konferencën e Pekinit. Aty u theksua zgjedhja e lirë e mëmësisë si një vlerë demokratike. Në këto rrethana u pranua se *promovimi i barazisë së vërtetë ndërmjet grave e burrave është sinonimi i promovimit të të drejtave të njeriut dhe demokracisë pluraliste.*

ii) OSBE

OSBE-ja, e cila zëvendësoi më 1994 Konferencën mbi Sigurimin dhe Bashkëpunimin në Evropë (KSBE), është një organizatë tejet e veçantë. Ajo nuk ka as akt themelues ligjor, as personalitet ligjor ndërkombëtar. Po kështu, deklaratat e rekomandimet e saj kanë vetëm natyrë politike dhe nuk janë ligjërisht të detyrueshme për shtetet. Gjithsesi katalogët e detyrimeve, shpesh tejet të detajuar, të miratuar në konferenca të ndryshme përmbyllëse apo mbledhje ekspertësh, monitorohen nga Këshilli i Përfaqësuesve të Shteteve Anëtare. Një tjetër mekanizëm monitorues i suksesshëm është edhe organizimi i rregullt i konferencave përmbyllëse. Procesi i Helsinkit luajti një rol të rëndësishëm në ndërtimin e bashkëpunimit mes Lindjes dhe Perëndimit gjatë Luftës së Ftohtë dhe hodhi bazën e bashkëpunimit në Evropën e zgjeruar të 55 vendeve.

Nën titullin **dimensioni human**, OSBE organizon një sërë aktivitete në fushën e të drejtave të njeriut dhe veçanërisht të të drejtave të minoriteteve. Këto aktivitete luajnë gjithashtu një rol të rëndësishëm në misionet e ndryshme në terren, si në rastin e Bosnje Hercegovinës, Kosovës etj. Për këtë qëllim misionet e OSBE-së kanë departamente dhe oficerë të të drejtave të njeriut, të cilët punojnë në gjithë vendin për të monitoruar dhe raportuar mbi situatën e të drejtave të njeriut. Ata gjithashtu

kontribuojnë në promovimin e të drejtave të njeriut dhe ofrojnë asistencë në raste të mbrojtjes së tyre. OSBE mbështet gjithashtu institucionet kombëtare të të drejtave të njeriut në vende ku mbështesin financiarisht misione si Avokati i Popullit në Bosnje Hercegovinë apo Kosovë.

Janë ngritur mekanizma të veçantë, si **Komisioneri i Lartë për Minoritetet dhe Përfaqësuesi për Lirinë e Medias**. Komisioneri i Lartë për Minoritetet është një instrument për parandalimin e konflikteve. Sipas mandatit, atij i lejohet të merret me tensionet etnike në fazën më të hershme të mundshme. OSBE pati gjithashtu një rol të rëndësishëm në monitorimin e zgjedhjeve demokratike në një numër vendesh evropiane që kaluan në sistemin e demokracisë pluraliste. Procesi i demokratizimit dhe promovimi i të drejtave të njeriut mbështetet nga **Zyra e Institucioneve Demokratike dhe të Drejtave të Njeriut** (ODIHR), e vendosur në Varshavë. OSBE luan gjithashtu një rol madhor në zgjidhjen e konflikteve dhe rindërtimin, të dy procese që karakterizojnë Evropën.

Aspekti gjinor i OSBE-së

Edhe pse barazia dhe mos-diskriminimi janë përfshirë në standardet e aprovuara nga OSBE që prej 1975-s, çështjet gjinore morën hapësirë të konsiderueshme në programin e OSBE-së prej vitit 1998. Fillimisht u ngrit **Pika Fokale e Çështjeve Gjinore** dhe **Këshilltari i Integritimit Gjinor dhe i të Drejtave të Njeriut të Grave** në ODIHR për ndërgjegjësimin dhe integritimin gjinor. Janë organizuar mbledhje pune dhe projekte kërkimore për promovimin e pjesëmarrjes së grave në politikë, zgjidhje konfliktesh dhe riparim pas konfliktesh, si dhe për të fuqizuar respektimin e të drejtave të tyre njerëzore. Çështjet gjinore janë të përfshira gjithashtu edhe në programin e trajnimit të OSBE-së për stafin e ri të misionit.

iii) **Bashkimi Evropian**

Pavarësisht se Komuniteti Ekonomik Evropian, i krijuar më 1957-n, fillimisht nuk i kushtoi vëmendje çështjeve politike, si të drejtat e njeriut e integrimi politik i Evropës, të drejtat e njeriut dhe demokracia janë tashmë koncepte kyçe të rendit ligjor të përbashkët evropian. Një rol të rëndësishëm luajti këtu **Gjykata Evropiane e Drejtësisë**, e cila hartoi juridiksionin e të drejtave të njeriut, i prejardhur nga tradita të përbashkëta kushtetuese të vendeve anëtare dhe marrëveshjeve ndërkombëtare ku këto vende anëtare ishin pjesë, si Konventa Evropiane e të Drejtave të Njeriut. Disa të drejta u konsideruan si parime të përgjithshme të ligjit komunitar, si e drejta e pronës, liria e krijimit të shoqërive dhe fesë, ose parimi i barazisë, i cili ka një rëndësi të veçantë në ligjin komunitar evropian.

Që prej viteve 80, Komuniteti Evropian përgatiti gjithashtu politika për të drejtat e njeriut në lidhje me vendet e treta, të cilat pasqyrohen në të ashtuquajturat **kritere të Kopenhagënit**. Marrëveshja e Bashkimit Evropian e vitit 1995, në nenin 6 dhe 7 të saj i referohet në mënyrë të qartë Konventës së vitit 1950 edhe pse Bashkimi Evropian nuk është pjesë e konventës si anëtar.

Në vitin 2000 u hartua një Konventë për përgatitjen e **Kartës së të Drejtave Themelore të BE-së**, e miratuar nga samiti i Nisës në po atë vit. Deri më tani, kjo Kartë është dokumenti më modern i të drejtave të njeriut në Evropë. Ajo përfshin të drejtat civile dhe politike, ashtu si dhe ato ekonomike, sociale dhe kulturore, njësoj si Deklarata Universale e të Drejtave të Njeriut. Po si DUDNJ, as kjo Kartë nuk ka fuqi ligjore detyruese. Megjithatë, duke qenë se përfshin një numër detyrimesh të cilat bëjnë pjesë në marrëveshje të ndryshme ndërkombëtare ku vendet e BE-së janë anëtare, Karta mund të konsiderohet si një interpretim dhe qartësim i këtyre detyrimeve. Që prej 1995-s, BE përfshin në marrëveshjet e dyanshme klauzola të të

drejtave të njeriut, si për shembull në Marrëveshjet e Stabilizim-Asociimit.

Bashkimi Evropian ka hartuar politika të të drejtave të njeriut, si për marrëdhëniet e brendshme, ashtu edhe për ato ndërkombëtare, pjesë e Politikave të Përbashkëta të Sigurimit me Jashtë. Raporti Vjetor i të Drejtave të Njeriut, i publikuar nga Këshilli i Bashkimit Evropian, pasqyron rëndësinë që kanë këto politika për Bashkimin Evropian. Këshilli bën deklarata publike por është gjithashtu aktiv prapa skene me anë të një diplomacie të drejtash njeriu të bazuar në raste. Bashkë me Komisionin Evropian, Këshilli merr përsipër dialogë të të drejtave të njeriut me disa shtete si Kina dhe Irani. Parlamenti Evropian ka luajtur një rol kryesor në ruajtjen e rëndësisë së të drejtave të njeriut në programin e BE-së. Ky Parlament gjithashtu nxjerr raporte vjetore të të drejtave të njeriut. Me iniciativën e Parlamentit është vënë në dispozicion mbështetje financiare për projekte të OJF-ve në fushën e të drejtave të njeriut dhe demokracisë.

Qendra Monitoruese e Bashkimit Evropian për Racizmin dhe Ksenofobinë, e krijuar nga Bashkimi Evropian për të adresuar problemin në rritje të racizmit dhe ksenofobisë në Evropë, i themeluar në Vjenë më 1998, monitoron situatën në Evropë dhe promovon aktivitete kundër racizmit dhe ksenofobisë. Në të njëjtin vit u prezantua në Marrëveshjen e Komuniteteve Evropiane neni 13, i cili fuqizon Komunitetin në luftën kundër diskriminimit për shkak të racës apo origjinës etnike, fesë apo besimit, moshës, paaftësisë ose orientimit seksual. Në vitin 2000, Këshilli miratoi direktivën 2000/43/EC mbi zbatimin e parimit të trajtimit të barabartë pavarësisht origjinës racore apo asaj etnike, në veçanti në fushën e punësimit, aksesit në arsim, trajnim dhe avantazhe shoqërore, parim i cili vlen si për sektorin publik ashtu edhe për atë privat brenda BE-së.

Po kështu, BE fokusohet në veçanti në çështje të barazisë. Sipas nenit 141 të Marrëveshjes Themeluese të Komunitetit Evropian, shtetet anëtare duhet të aplikojnë parimin e **pagesës së njëjtë për burrat dhe gratë** dhe të miratojnë masa që sigurojnë barazi mundësisht. Ky ka qenë edhe thelbi i rregullave të miratuara nga Këshilli Evropian, të cilat kanë vlerë të veçantë në marrëdhëniet e punës.

Bashkimi Evropian dhe barazia gjinore

Organe të ndryshme të Bashkimit Evropian janë marrë me çështje të shumta të barazisë gjinore dhe mos-diskriminimit. Parlamenti Evropian ka trajtuar gjerësisht çështje si dhuna kundër grave, prostitucioni i detyruar ose kushtet e punësimit.

Gjykata Evropiane e Drejtësisë është marrë me një numër çështjesh ekonomike dhe shoqërore – pagesë e njëjtë për punë të njëjtë, akses në profesione të caktuara si policia, çështje të punës së natës të grave dhe masat ligjore pozitive në funksion të trajtimit të barabartë të grave në vendin e punës. Janë të rëndësishme në këtë kontekst aktet ligjore të BE-së për promovimin e barazisë gjinore.

Një masë e re në Marrëveshjen e Komunitetit Evropian është dhe **Neni 141 për pagesë të barabartë ndërmjet burrave e grave**, i cili siguron se vendet anëtare do të zbatojnë parimin e pagesës së barabartë për punë të barabartë pa diskriminuar për shkak të seksit. Duhet marrë masa për sigurimin dhe barazinë e mundësive. Për arritjen e barazisë së plotë ndërmjet burrit dhe gruas në punë, parimi i trajtimit të barabartë nuk i pengon shtetet anëtare të marrin masa të veçanta për lehtësimin e përfshirjes së seksit të nën-përfaqësuar apo të parandalojnë ose ekuilibrojnë situatën e pafavorshme në karrierën profesionale.

Që prej viteve 70 janë miratuar direktiva të ndryshme në këtë fushë, si për shembull mbi barazinë e trajtimit të grave përsa i përket aksesit në punësim dhe promovimit, si dhe kushteve të barabarta të punës. Në vitet 80 u miratuan rekomandime të ndryshme të Këshillit mbi promovimin e mundësive të barabarta, të cilat përfshinë masa të përgjithshme dhe specifike të përshtatshme për të kundërshtuar diskriminimin ndaj grave dhe për të lehtësuar masat pozitive për përfshirjen e tyre.

4.3 Mekanizma të mbrojtjes së të drejtave të njeriut në Shqipëri

4.3.1 Institucioni i Avokatit të Popullit

Institucioni i Avokatit të Popullit është parashikuar për herë të parë në Kushtetutën Shqiptare të miratuar në Nëntor 1998, kurse ligji “Për Avokatin e Popullit” është miratuar nga Parlamenti Shqiptar në shkurt të vitit 1999. Ky ligj është hartuar duke pasur parasysh dhe legjislacionin e vendeve të tjera të Evropës, të cilat e kanë krijuar më parë një institucion të tillë. Drejtimi i Institucionit të Avokatit të Popullit është monokratik. Avokati i Popullit zgjidhet nga tre të pestat e gjithë anëtarëve të Kuvendit për një periudhë 5 vjeçare me të drejtë rizgjedhjeje.

Institucioni i Avokatit të Popullit mbron të drejtat, liritë dhe interesat e ligjshme të individit nga veprimet ose mosveprimet e paligjshme e të parregullta të organeve të administratës publike, si dhe të tretëve që veprojnë për llogari të saj. Ai ka si mision të tij parandalimin e konflikteve të mundshme midis administratës publike dhe individit.

Avokati i Popullit vepron në bazë të ankesës apo kërkesës së paraqitur pranë tij. Ai vepron edhe me nismën e vet, për raste të veçanta, të bëra publike, por gjithmonë duhet të marrë më vonë pëlqimin e të interesuarit ose të dëmtuarit.

Avokati i Popullit nuk vendos vetë në mënyrë të drejtpërdrejtë t'i japë të drejtat personit që ankohet, por i bën rekomandime për vënien në vend të së drejtës së shkelur organit të administratës publike që sipas tij ka shkaktuar shkeljen. Në rastet kur organi përkatës nuk reagon ndaj rekomandimeve të Avokatit të Popullit, ky i fundit mund t'i drejtohet organeve më të larta në hierarki, deri edhe Kuvendit (Parlamentit) me një raport, duke propozuar edhe masa konkrete për vënien në vend të së drejtës së shkelur.¹³

4.3.2 Drejtoria e Politikave të Shanseve të Barabarta

Historiku i mekanizmit kombëtar për barazinë gjinore në Shqipëri ka kaluar nëpër etapa të ndryshme, duke hedhur herë hapa para e herë pas. Në tabelën e mëposhtme paraqitet historiku i këtij institucioni që prej krijimit e deri në vitin 2008.¹⁴

- **1991:** Krijohet Sektori i Grave në Komitetin e Punës dhe Pagave
- **1994:** Sektori i Grave në Komitetin e Punës dhe Pagave transferohet në Ministrinë e Punës dhe Mbrojtjes Sociale të asaj kohe
- **1995:** Menjëherë pas Konferencës së Pekinit, ky mekanizëm u zëvendësua nga Sekretariati i Grave dhe Rinisë në Ministrinë e Kulturës
- **1997:** Sekretariati i Grave dhe Rinisë në Ministrinë e Kulturës u bë sërish pjesë e Ministrisë së Punës

¹³ Për më tepër informacion shih faqen zyrtare në internet të Avokatit të Popullit http://www.avokatipopullit.gov.al/Rreth_AP.htm [Parë për herë të fundit më 4 nëntor 2008].

¹⁴Fico, Delina. *Legjislacioni dhe politikat gjinore: sa efektive janë ato? Në Të jesh grua... Në Shqipëri, pas viteve 1990*. Botim i Qendrës së Aleancës Gjinore për Zhvillim. Tiranë, 2007.

dhe Mbrojtjes Sociale si Drejtori e Grave dhe Familjes

- **1998:** Këshilli i Ministrave i rriti kompetencat e Komitetit (tashmë) të Grave dhe Familjes në nivelin e Këshillit të Ministrave. Në këtë kuadër, Kryetari/ja e Komitetit raporton direkt tek Zv. Kryeministri si dhe buxheti i këtij Komiteti është pjesë e buxhetit të Këshillit të Ministrave
- **2001:** Komiteti Gruaja dhe Familja, me vendim të Këshillit të Ministrave, ndryshon emrin në Komiteti i Barazisë Gjinore
- **2003:** Komiteti u vendos sërish nën varësinë e Ministrisë së Punës, Çështjeve Sociale dhe Shanseve të Barabarta
- **2004:** Pas aprovimit të Ligjit “Për një Shoqëri Gjinore të Barabartë”, hierarkia e Komitetit u rrit sërish, së bashku me detyrimin për të raportuar direkt pranë Zëvendës Kryeministrit
- **2006:** Komiteti për Barazi Gjinore u shpërbë dhe shumica e përgjegjësive të tij iu transferuan Drejtorisë së Përgjithshme të Shanseve të Barabarta pranë Ministrisë së Punës, Çështjeve Sociale dhe Shanseve të Barabarta
- **2008:** Sot kjo Drejtori është mekanizmi institucional për barazinë gjinore në Shqipëri, përgjegjëse për zbatimin dhe monitorimin e Strategjisë Kombëtare dhe Planin e Veprimit për Barazi Gjinore dhe Kundër Dhunës në Familje dhe hartimin e politikave gjinore në vend.

Misioni i kësaj drejtorie është *“formulimi dhe zhvillimi i politikave për nxitjen e barazisë në fusha të tilla si barazia gjinore, barazinë/pabarazinë në aftësi, problemet e pakicave etnike, etno-kulturore dhe gjuhësore, pabarazinë moshore, atë*

*brezore e racore etj. Të nxisë barazinë gjinore dhe një pjesëmarrje të gjerë të gruas në jetën ekonomike, politike e kulturore të vendit”.*¹⁵

Kjo Drejtori ndahet në dy sektorë:

1. Sektori për Barazinë Gjinore

Misioni i sektorit për Barazinë Gjinore është *“të nxisë barazinë gjinore dhe një pjesëmarrje të gjerë të gruas në jetën ekonomike, politike e kulturore të vendit”.*

Detyrat e këtij sektori janë:

- Të formulojë politika për shanse të barabarta të fokusuara në perspektivën e barazisë gjinore dhe mbrojtjen e të drejtave të kategorive të tjera të shoqërisë siç janë të përmendura edhe në misionin e saj.
- Të propozojë nisma për studim dhe analiza në fushën e gjithë gamës të politikave për shanse të barabarta dhe shfrytëzimin e këtyre studimeve në procesin e politikave të zhvillimit.
- Të hartojë akte ligjore të nevojshme për arritjen e barazisë në fusha të ndryshme dhe të zbatojë e monitorojë dispozitat e ligjit për barazi dhe rregulloret e miratuara në bazë të tij.
- Të mbikëqyrë zbatimin e marrëveshjeve dhe akteve ndërkombëtare në fushën që mbulon, të cilat miratohen nga Qeveria.
- Të bashkëpunojë me organizatat jo-fitimprurëse të cilat

---

¹⁵ Për më tepër informacion rreth kësaj Drejtorie shih faqen e saj zyrtare në internet <http://www.mpcs.gov.al/dshb/>. [Parë për herë të fundit më 4 nëntor 2008].

janë aktive në fushën e shanseve të barabarta dhe të sigurojë financim të pjesshëm për projekte apo aktivitete te tyre.

- Të koordinojë punën për përgatitjen e Programeve Kombëtare për shanse të barabarta për kategoritë e popullsisë që mbulon objekti i Drejtorisë së politikave të Shanseve të Barabarta.

2. Sektori për Masa ndaj Dhunës në Familje

Misioni i sektorit për Masa ndaj Dhunës në Familje *“të formulojë dhe zhvillojë politika për parandalimin dhe reduktimin e dhunës në marrëdhëniet familjare e në përgjithësi dhunës me bazë gjinore”*.

Detyrat e këtij sektori janë:

- Hartimi i strategjive dhe politikave për parandalimin dhe mbrojtjen e viktimave të dhunës në marrëdhëniet familjare.
- Mbledhja, përpunimi dhe analiza e informacionit të nevojshëm statistikor për dhunën në marrëdhëniet familjare dhe formulimi i politikave në këtë fushë.
- Programimi i masave për rritjen e kapaciteteve për të gjithë aktorët në nivel qendror e vendor, që janë të angazhuar për kujdesin ndaj viktimave të dhunës në familje.
- Krijimi i një baze të dhënash dhe vendosja e lidhjeve të bashkëpunimit me OJF-të që veprojnë në këtë fushë.

Sigurimi i programeve sociale, parandaluese, dhe mbrojtëse si dhe masave për reduktimin e dhunës në familje.

Kreu V

SITUATA E TË DREJTAVE TË NJERIUT NË SHQIPËRI ME FOKUS TË DREJTAT E GRAVE

5.1 Situata e zbatimit të deritanishëm të KEFDG (CEDAW) në Shqipëri

Shqipëria ka ratifikuar protokollin nr. 12 të Konventës Evropiane për të Drejtat e Njeriut dhe Liritë Themelore duke ofruar kështu për shtetasit e vet një ndalim të përgjithshëm të “diskriminimit” bazuar në gjini, racë, besim fetar, përkatësi etnike, gjuhësore, politike, fetare apo të llojit si besimet filozofike, situatat ekonomike, arsimimi, statusi social, origjina”.

Shqipëria ka ratifikuar KEFDG (CEDAW) në 1994 dhe që atëherë ka raportuar vetëm një herë duke i kombinuar dy raporte bashkë dhe i dorëzuar pranë Zyrës së Komisionerit të Lartë për të Drejtat e Njeriut vetëm në 2002. Komiteti mori në konsideratë raportin periodik të parë dhe të dytë të kombinuar të Shqipërisë në takimet e 594, 595 dhe 605, në 16 dhe 24 Janar 2003.¹⁶

Komiteti mirëpriti faktin se Shqipëria ratifikoi Konventën në 1994 pa rezerva dhe lavdëroi përpjekjet e palës së Qeverisë për përkthimin e konventës në shqip dhe propagandimin e saj. Komiteti gjithashtu mirëpriti krijimin e shpejtë të një mekanizmi për përparimin e grave dhe të drejtave gjinore dhe krijimin e

---

¹⁶ Raporti periodik i parë dhe i dytë i kombinuar për Shqipërinë, 13-31 Janar 2003. Komiteti për Eliminimin e Diskriminimit kundër Grave, Sesioni 28.

Zyrës të Avokatit të Popullit, i cili mund të hetojë pretendime të dhunimit të të drejtave të qenieve njerëzore, duke përfshirë edhe të drejtat e grave dhe për të bërë rekomandime për kompensimin e dëmshpërblimin për rastet e dhunës.

Komiteti vlerësoi gjithashtu përpjekjet e ndërmarra nga pala qeveritare për përmirësimin e të dhënave dhe statistikave për gratë, krijimin e Qendrës së Informacionit dhe Dokumentacionit, si dhe bashkëpunimin e tij me Institutin Kombëtar të Statistikave, së bashku me vendimin e zbatimit e programeve specifike të punësimit për gratë në gjysmën e dytë të 2003.

Duke vënë re me kënaqësi, se në parim, Konventa është përfshirë në ligjin shqiptar, komiteti është shprehur i shqetësuar rreth mungesës së qartësisë që ka të bëjë me aplikimin e drejtpërdrejtë të Konventës në Shqipëri.¹⁷

5.2 Situata e përmbushjes së detyrimeve të MSA në Shqipëri

Marrëveshja e Stabilizim-Asociimit (MSA) u nënshkrua në vitin 2007. Me nënshkrimin e Marrëveshjes, Shqipëria merr mbi vete një sërë angazhimesh, si dhe realizimin e tyre brenda afateve të përcaktuara. Këto angazhime janë përcaktuar në Planin Kombëtar për Zbatimin e MSA-së 2007- 2012.

5.1.1 Plani Kombëtar për Zbatimin e MSA-së 2007- 2012 / Të drejtat ekonomike dhe sociale

Objekivi kryesor i qeverisë për arritjen e barazisë gjinore është *“harmonizimi në mënyrë progresive i legjislacionit shqiptar me atë të Komunitetit në fushën e kushteve të punës, veçanërisht të shëndetit dhe sigurisë në punë, mundësive të*

---

¹⁷ Po aty

barabarta dhe bashkëpunimit për lehtësimin e politikave shqiptare të punësimit, në kuadër të forcimit të reformave ekonomike dhe të procesit të integritit, duke synuar mbështetjen e përshtatjes së sistemit shqiptar të sigurimeve shoqërore me kërkesat e reja ekonomike dhe sociale, si dhe përfshirjen e përshtatjes së legjislacionit shqiptar me për sa u përket kushteve të punës dhe mundësive të barabarta për gratë. (Neni 77 dhe 99 i MSA-së).¹⁸

Megjithatë, deri më tani mungesa e mekanizmave konkretë për zbatimin e ligjeve ekzistuese në mënyrë efikase ka rezultuar në pabarazi të theksuar gjinore, e cila ndihmon në mënyrë të drejtpërdrejtë në efikasitetin e procesit të zhvillimit ekonomik, demokratizimit dhe stabilitetit politik të vendit.¹⁹

5.1.2 Partneriteti European me Shqipërinë

Ky dokument është një instrument i procesit të stabilizim asociimit, me anë të së cilit synohet t'i ofrohet mbështetje e mëtejshme qeverisë shqiptare për realizimin e integritit european.

Zbatimi i Partneritetit European me Shqipërinë monitorohet në kuadër të procesit të stabilizim asociimit dhe mekanizmave të tij. Në mënyrë specifike, Komisioni prezanton raportin vjetor, i quajtur **Raporti i Progresit për Shqipërinë**. Qëllimi i Raportit të Progresit është të monitorojë, vlerësojë e raportojë arritjet e

---

¹⁸Plani Kombëtar për Zbatimin e Marrëveshjes së Stabilizim Asociimit 2007-2012. Dokument i Ministrisë së Integritit. Tiranë, 2007. Për më shumë informacion shih <http://mie.gov.al/skedaret/1190023508-PKZMSA%202007%20-%20finali.pdf> [Parë për herë të fundit më 5 shtator 2008].

¹⁹Metani, A. dhe Omari, S. *Drejt rrugës për në BE; Monitorim i shanseve të barabarta për gratë dhe burrat në Shqipëri*. Qendra e Aleancës Gjinore për Zhvillim. Tiranë, 2006.

vendit kandidat ose kandidat i mundshëm gjatë vitit, në këtë rast të Shqipërisë. Në Raportin e Progresit për vitin 2007 i jepet rëndësi e veçantë barazisë gjinore, duke nënvizuar arritjet dhe mangësitë në këtë fushë.

5.3 Situata aktuale e (pa)barazisë gjinore në Shqipëri

Në Shqipëri, periudha e tranzicionit ka ndikuar negativisht në integrimin e gruas në tregun e punës, duke shkaktuar rënien në mënyrë të konsiderueshme të pjesëmarrjes së gruas në vendimmarrje, duke bërë që kjo pjesëmarrje të mbetet më e ulëta në krahasim me vendet e tjera të Evropës Qendrore dhe Lindore. Faktorët që kanë çuar në një situatë të tillë janë të shumtë, ndër të cilët mund të përmenden zhvillimi i ngadaltë ekonomik, ri-strukturimi i burimeve, mentalitet ekzistuese të trashëguara, pritshmëritë e shoqërisë për gratë dhe mungesa e vullnetit politik për të përfshirë gratë në vendimmarrje.²⁰

Statistikat flasin për një diskriminim të dukshëm të grave në pjesëmarrjen në tregun e punës, në diferencimin në sistemin e pagave, në nivelin e papunësisë si dhe në pjesëmarrjen në pronën private, përfaqësim apo vendimmarrje politike dhe më gjerë.

Bazuar në të dhënat e Anketës për Forcën e Punës kryer nga INSTAT në qershor 2007 rezultojnë se gratë janë më të diskriminuara sesa burrat në tregun e punës përgjatë të gjithë grupmoshave. Në rastin e grave niveli i punësimit maksimumi arrin në 65%, kurse për burrat kjo shifër arrin deri në 85%, duke krijuar në këtë mënyrë një hendek të dukshëm. Këto

---

²⁰Gruda A., Guxholli A., Filipi Gj., 2008 " Barazia gjinore në procesin e integritimit evropian, shifra dhe fakte", Aleanca Gjinore për Zhvillim, Tiranë.

diferenca janë të dukshme edhe sipas grupmoshave pasi për grupmoshat 22-32 vjeç kjo diferencë shkon deri në 15%, dhe thellohet në 20% për grupmoshat 22- 42 vjeç. Diferenca maksimale në nivelin e punësimit arrihet për grupmosha 52-59 vjeç, moshë ku dominojnë burrat me një epërsi prej 25% në shanset për punësim.²¹

Punësimi i grave përqendrohet më shumë në sektorin bujqësor me një përfaqësim deri në 60,4%. Ndërkohë që kontributi i grave në sektorin privat jo-bujqësor është në nivelin 28,3%. Sektori shtetëror ndërkohë mbetet një sektor ku gratë dhe burrat kanë nivele të krahasueshme punësimi.²²

Programi për Zhvillim të Kombeve të Bashkuara ka konstatuar se pagat e grave në Shqipëri janë 20 deri 50% më të ulta krahasuar me pagat të burrave, të cilët kanë në zotërim 92% të të gjithë pronës private. Sipas të njëjtit burim, burrat rezultojnë të kontribuojnë në rreth 84% të produktivitetit ekonomik kombëtar.²³

Statistikat e INSTAT-it mbi treguesit gjinorë të papunësisë tregojnë se burrat gjenden më shpesh të papunë gjatë pjesës më të madhe të jetës së tyre, në krahasim me gratë.²⁴ Grupmosha kur gratë preken lehtësisht më tepër nga fenomeni i papunësisë sesa burrat është nga 34-47 vjeç, me një diferencë

---

²¹ Gruda A., Guxholli A., Filipi Gj., " Barazia gjinore në procesin e integritimit europian, shifra dhe fakte", 2008 Aleanca Gjinore për Zhvillim, Tiranë.

²² Po aty

²³Për informacion më të detajuar shih faqen zyrtare të PNUD-it në Shqipëri: http://www.undp.org.al/index.php?page=MDG/mdg_albania&lng=al [Parë për herë të fundit më 5 shtator 2008].

²⁴ Në mënyrë që të kuptohet me saktë ky fenomen, duhet theksuar se të papunë konsiderohen ata individë ekonomikisht aktivë të cilët janë në kërkim të një pune.

prej 2% në favor të burrave. Ndërsa, në grupmoshat e reja 15-30 vjeç, gratë preken shumë më pak se burrat nga papunësia. Diferenca në këtë rast arrin në shifra pothuajse dyfish më të larta për burrat. Gratë preken nga papunësia më pak sesa burrat edhe në grupmoshat e vona, konkretisht nga 52-62 vjeç, kur diferenca mes tyre dhe burrave thellohet në afro 7% në favor të grave.²⁵

Aktualisht në vendin tonë vetëm 7,1% e parlamentarëve shqiptarë janë gra. Ndonëse janë emëruar dy ministre gra, ndër 14 pozicione të tilla, përgjithësisht kjo shifër ka qenë në nivelin e një gruaje ministre. Sidoqoftë, me hyrjen në fuqi të ligjit të ri 'Për barazi gjinore në shoqëri' mendohet që pas zgjedhjeve parlamentare të vitit 2009, përfaqësimi i grave në parlament dhe në kabinetin qeveritar të jetë më i balancuar.

Për sa i përket dhunimit të të drejtave të grave brenda familjes, dhuna në familje vazhdon të mbetet një nga tematikat më problematike në vendin tonë. Sipas një publikimi të *Amnesty International (Prill 2006)*, 1 në 3 gra në Shqipëri, është dhunuar fizikisht brenda familjes së saj. Në shumicën dërrmuese të rasteve, të përgjegjshëm për aktet e dhunës janë partnerët e tyre. Po sipas këtij publikimi 52.2% e grave që vuajnë nga dhuna në familje, nuk u kanë folur kurrë të tjerëve për dhunën e ushtruar ndaj tyre. Kjo shifër shpreh mungesën e ndërgjegjësimit të grave, që nuk e shohin dhunën si një akt që duhet denoncuar. Gjithashtu rezulton se 11.5 për qind e vajzave dhe grave shqiptare të grupmoshës 15-44 vjeç, kur kanë qenë fëmijë kanë qenë dëshmitare të dhunës në familje dhe 27.2 për qind e tyre kanë qenë viktimat e dhunës fizike në familje gjatë fëmijërisë.

---

²⁵ Gruda A., Guxholli A., Filipi Gj., "Barazia gjinore në procesin e integritimit evropian, shifra dhe fakte", 2008 Aleanca Gjinore për Zhvillim, Tiranë.

Duke iu referuar statistikave në raportin 6-mujor të policisë, gjatë 6-mujorit të parë të vitit 2008, 88 është numri i krimeve kundër vetes ku: 73 raste janë vetëvrasje dhe 15 tentativa për vetëvrasje, kjo tregon një numër relativisht të lartë në krahasim me vrasjet, të cilat për këtë gjysmë viti kanë qenë 44 raste. *Sipas raportit të policisë, dhuna në familje klasifikohet si një nga shkaqet kryesore të vetëvrasjeve, ku në 95% të rasteve të shtyra nga dhuna, të dhunuarat kanë qenë bashkëshortet, vajzat dhe nënat.*

Pra, gratë vazhdojnë të mbeten seksi më i diskriminuar dhe më i dhunuar në familje, gjë që po reflektohet edhe në rastet e vetëvrasjeve, si pasojë e dhunës në familje. Në raport theksohet se “...mbi 50% e rasteve të denoncuarat i përkasin Tiranës, ndërsa në rrethe duket se konsiderohet ende tabu denoncimi prej të dëmtuarve i dhunës së ushtruar në familje”.²⁶

Të dhënat mbi përhapjen e fenomenit të dhunës në familje vazhdojnë të jenë të kufizuara. Kështu komisariatet e policisë, zyrat juridike, qendrat e kujdesit shëndetësor dhe ato të shërbimeve sociale nuk janë të detyruara me ligj të grumbullojnë dhe prezantojnë të dhëna mbi dhunën. Shqipëria është një nga vendet e pakta në Evropë që nuk regjistron, publikon dhe prezanton zyrtarisht rregullisht të dhëna mbi përmasat dhe përhapjen e këtij fenomeni.

BIBLIOGRAFIA

Benedek Wolfgang and Nikolova Minna (eds). 2003 *Understanding Human Rights. Manual on Human Rights Education*. European Training and Research Center for Human Rights and Democracy. Vienna: MANZ CROSSMEDIA.. 24-31.

Benedek Wolfgang, Kisaakye Esther M.and Oberleitner Gerd (eds). *The European System of Protection of Human Rights and Human Rights of Women*. nga *The Human Rights of Women: International Instruments and African Experiences*. London, Zed Books. 2002. 211-228.

Charter of fundamental rights of the European Union, 200/C 364/01

Deklarata Universale e të Drejtave të Njeriut (UDHR), miratuar dhe shpallur nga Rezoluta e Asamblesë së Përgjithshme 217A(III) e 10 dhjetorit 1948.

Dhuna në Familje - Paraqitja e situatës aktuale, Prill 2006. Aleanca Gjinore për Zhvillim dhe MPCSSH, Tiranë.

Fico, D. 2007. *Legjislacioni dhe politikat gjinore: sa efektive janë ato? Në Të jesh grua... Në Shqipëri, pas viteve 1990*. Botim i Qendrës së Aleancës Gjinore për Zhvillim. Tiranë.

Gruda A., Guxholli A., Filipi Gj., 2008 *Barazia gjinore në procesin e integritit evropian, shifra dhe fakte*, Aleanca Gjinore për Zhvillim, Tiranë

Introduction to the International Human Rights Regime, 2003
Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, , pp 1 -33.

Krijimi i një skuadre për bashkërendimin e reagimit ndaj dhunës në familje në Shqipëri, 2006. Nisma për të Drejtat e Grave, USAID, Shqipëri.

Mandro A., Meçaj V., Zaka T., Fullani A., 2006. *E drejta Familjare*, Tiranë.

Marku M., Berisha E., Gjermani., E., Shtraza I., 2008 *Dhuna në familje në fokusin e medias*, Aleanca Gjinore për Zhvillim, Tiranë.

Raporti periodik i parë dhe i dytë i kombinuar për Shqipërinë, 13-31 Janar 2003. Komiteti për Eliminimin e Diskriminimit kundër Grave, Sesioni 28.

Si të kërkojmë mbrojtje nga dhuna në familje, 2007. Manual për viktimat dhe organizatat jofitimprurëse. OSBE, Tiranë.

Trajtesa juridike dhe sociale për mbrojtjen nga dhuna në familje 2005, QAG & SHM mbështetur nga Unicef, Tiranë.

Udhërrëfyes për Ligjin. Strukturat zbatuese të ligjit kundër dhunës në familje 2008. ZMQ, Tiranë.

Universal Declaration of Human Rights, G.A. res 217A (III)U.N. Doc A/810 at 71 (1948) Raul Wallenberg Institute Compilation of Human Rights Instruments 2-nd edition Novak.

USAID 2006, *Manuali i Gjyqtarit shqiptar për lëshimin e urdhrave të mbrojtjes*, Tiranë.

BURIME NGA INTERNETI

Drejtoria e Politikave të Shanseve të Barabarta. <http://www.mpcs.gov.al/dshb/content/view/1/1/lang,sq>. [Parë për herë të fundit më 4 nëntor 2008].

Institucioni i Avokatit të Popullit. http://www.avokatipopullit.gov.al/Rreth_AP.htm [Parë për herë të fundit më 27 tetor 2008].

PNUD në Shqipëri: http://www.undp.org.al/index.php?page=MDC/mdg_albania&lng=al [Parë për herë të fundit më 5 shtator 2008].

http://mfa.gov.al/web/pub/komentet_permbyllese_cedaw_shqip_202877.pdf [Parë për herë të fundit më 23 dhjetor 2008].

http://www.coe.int/T/E/Human_Rights/Equality

Dispozita Ligjore

- ❑ Konventa ndërkombëtare “Për te drejtat civile dhe politike, (ICCPR).
- ❑ Konventa ndërkombëtare “Për te drejtat ekonomike, sociale dhe kulturore” (ICESCR).
- ❑ Konventa (BE) “Për mbrojtjen e te drejtave te njeriut

dhe te lirive themelore”, e miratuar ne vitin 1950, hyri ne fuqi ne vitin 1953).

- ❑ Karta sociale evropiane – e vitit 1965.
- ❑ Konventa evropiane “Për parandalimin e torturës, te trajtimeve çnjerëzore e poshtëruese”, vitit 1998.
- ❑ Kushtetuta e Republikës se Shqipërisë.
- ❑ Kodi Penal i Republikës se Shqipërisë.
- ❑ Kodi Procedurës Penale te Republikës se Shqipërisë.
- ❑ Kodi i familjes.
- ❑ Ligji nr.9669 datë 18.12.2006 “Për masa ndaj dhunës ne marrëdhëniet familjare”.